

Wilfrid Stinissen

OTČE, ODEVZDÁVÁM SE TI!

PŘEDMLUVA

Evangelium - a všechna duchovní literatura - vypočítává různé vlastnosti závažné pro naši cestu k Bohu. Máme si odříkat, nést svůj kříž ve šlépějích Ježíšových, odpouštět svému bratrovi, postit se, dávat almužny, obracet se k Hospodinu se svými starostmi, milovat bližního, šířit pokoj, modlit se s ostatními i o samotě. Vše má svůj význam, na nic se nesmí zapomenout. „Jak mám tohle všechno zvládnout?“ chceme vědět. Anebo se také cítíme rozháraní. Duchovní četba nás poučuje o správné askezi, texty každodenní mše pojednávají o modlitbě, exercitátor hovoří o lásce. Táhne nás to na všechny strany, a místo abychom nacházeli pokoj, rozptylujeme se. Potřebujeme nějakou ústřední představu, něco natolik podstatného a obsáhlého, co vylučuje všechno ostatní.

Takovou centrální skutečností je podle mého názoru odevzdání. Od člena řádu karmelitánů by se možná dalo očekávat, že do středu všeho bude klást modlitbu. Terezie z Avily a Jan od Kříže tak činí. Jinou slavnou karmelitku, Terezii od Dítěte Ježíše, zcela fascinuje odevzdání. „Nyní je jediným vodítkem na mé cestě pouze odevzdání, jiný kompas nemám... Za nic jiného se už nemohu s horlivostí modlit, než aby se vyplnila Boží vůle se mnou".¹ „Ježíš mi dává vidět jedinou cestu, vedoucí k této božské taviči peci (lásce); touto cestou je odevzdání, tak jako u dítěte, které bez bázně usíná v otcově náručí."²

Před několika lety jsem spolu s bratrem navštívil klášter trapistů v Bricquebecu (Francie). Podpřevor kláštera nám vyprávěl o duchovním vývoji svého starého opata. Zpočátku byl Dom Vital Léhodey, jak se sluší na mnicha řádu trapistů, zcela zaujat liturgií. Postupně však objevoval vnitřní modlitbu a napsal svou známou knihu *Cesty vnitřní modlitby* (Les voies de Toraison mentale), kterou najdeme ve většině klášterních knihoven. Nakonec však objevil ještě přímější cestu a napsal svou neméně proslulou knihu *Svaté odevzdání* (Le saint abandon). Opatovy poznatky nejsou v rozporu s učením Tereziiným či Jana od Kříže. Čteme-li pozorně jejich popis spojení s Bohem, shledáváme, že samotná podstata spočívá právě v naprostém odevzdání.

Že je oprávněné si odevzdání zvolit jako stmelující myšlenku - i skutečnost - nám ukazuje život Ježíšův. Podle Listu Židům říká, když vstupuje do světa: „Zde jsem, abych konal, Bože, tvou vůli, jak je o mně v tvé knize psáno“ (Žd 10,7). A svůj život končí aktem naprostého odevzdání: „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha“ (L 23,46). Odevzdání je skutečně alfou a omegou jeho života.

Akt odevzdání můžeme rozdělit do tří stupňů či etap. První etapa spočívá v tom, že přijímáme Boží vůli a souhlasíme s ní, jak se projevuje ve všech okolnostech života. Druhý stupeň je ten, že v každém okamžiku svého života aktivně konáme Boží vůli. V třetí etapě jsme již tak dokonale odevzdáni Bohu, že jsme se stali jeho povolným nástrojem. Zde už to nejsem *já*, kdo koná Boží vůli, nýbrž *Bůh* uskutečňuje svou vůli skrze mne. Řečeno slovy Tere-ziinými: „Odedávna již nepatřím sama sobě, neboť jsem se zcela odevzdala Ježíši. Ježíš může tedy se mnou činit, cokoli si přeje.“³

KAPITOLA 1

ŘÍCI ANO BOŽÍ VŮLI

Problém člověka současné doby je to, že v dění kolem sebe již nedokáže poznat Boží vůli. Nevěří již v Prozřetelnost, která dává *všemu* dění napomáhat k dobrému těm, kdo milují Boha (Ř 8,28). Dnes říkáme příliš snadno a příliš všeobecně: „Vždyť přece nemůže být Boží vůlí, aby lidé hladověli nebo byli pronásledováni, aby vznikaly války...” Ne, Boží vůlí není, aby lidé proti sobě bojovali. Bůh naopak chce, abychom se navzájem milovali. Ale když už přesto existují zlí lidé, kteří v rozporu s Boží vůlí nenávidí a vraždí své bližní, nechává Bůh i toto být součástí svého plánu s nimi. Musíme na jedné straně rozlišovat mezi samotným činem lidí, kteří tě například pomlouvají a tím jednají proti Boží vůli, a na druhé straně situací, která pro tebe vznikla důsledkem činu, který si Bůh nepřál. Bůh tento hříšný skutek nechtěl, od věčnosti však započítává důsledky tohoto činu do běhu tvého života. Bůh si přeje, abys rostl právě těmito těžkostmi a ohavnostmi, jichž se druzí vůči tobě dopouštějí.

Máme v sobě hluboko zakořeněný sklon neustále vidět, jaké chyby dělají ti druzí. Takto ztrácíme smysl pro to podstatné: přijímat ve svém životě Boží vůli a souhlasit s ní; Boží vůli, která se z velké části utváří z boje jiných lidí proti Boží vůli. Stačí podívat se na Ježíše. Otec přece nechtěl, aby člověk zavraždil jeho Syna, k tomu Otec nikoho nepo-noukal. Přál si však, aby se Ježíš stal obětí lidské zloby dobrovolně. Chtěl, aby se Ježíš dal usmrtit. A Ježíš neřekl to, co v dnešní době často slyšíme: „Ale tohle přece není vůle Boží, něco takového si Bůh nemůže přát.“ Ježíš pravil: „Abba, Otče, tobě je všechno možné; odejmi ode mě tento kalich! Avšak ne co já chci, ale co ty chceš“ (Mk 14,36).

Pro každého z nás je připraven kalich, z kterého nám Otec káže pít. Pro nás je nesnadné vidět v něm kalich Otcův, protože velká část obsahu této číše pochází od lidí. Přesto je to Otec, kdo nám ten hořký nápoj nabízí. Tak tomu bylo s Ježíšem a takové je to i s námi.

„Tvá prozřetelnost, Otče, řídí“ (Mdr 14,3)

Bůh má všechno v rukou. Neexistuje nic, co by bylo mimo sféru jeho vlivu, nic nemůže zvrátit jeho plány. Sv. Augustin formuluje tuto skutečnost velmi radikálně: „Nic se neděje, co Všemohoucí nechce, aby se dalo, buď tím, že toto dění dopustí, nebo že tak učiní sám!“¹ Připustit, aby se něco udalo, je rovněž součástí Božího úradku.

Velkým kamenem úrazu je pro nás to, že Bůh *dopouští* tolikero dění. Proč

nezasáhne, proč je tak pasivní? Jestliže se nás Bůh ujímá, jak je možné, že dopustil Osvětim a mučírny a rovněž hrozbu strašlivé jaderné války? Otázky, které nás trýzní a které není snadné zodpovědět. V 2. kapitole se k tomuto tématu vrátím a pokusím se vysvětlit, proč Bůh vyzbrojuje člověka darem svobody, přestože věděl, že právě tato svoboda připravuje cestu k děsivým katastrofám.

Omezíme se prozatím pouze na onu nepopiratelnou skutečnost, že Otec nezabránil trýznivé smrti svého jednorozeného Syna. Toto faktum je jakýmsi „archetypem“, který nám velmi zřetelně ukazuje dvě věci. Zaprvé, že utrpení a poslze i zánik nejsou znakem nedostatečné lásky ze strany Otcovy. A zadruhé, že utrpení není marné. Utrpení nese ovoce, má spásonosnou sílu. Poté co jím Ježíš prošel, stalo se utrpení nástrojem vykoupení. Toto neplatí pouze pro utrpení, nesené s velkorysostí a hrdinstvím. Kdo z nás ví, jak by reagoval v mučírně? Stačí, když se co nejlépe *snažíme* utrpení přijmout, nebo aspoň připouštíme, aby se stalo to, co se má stát. Církev pokládá nevinná Mlád'átka za mučedníky přesto, že ony betlémské děti nikdy svou násilnou smrt nepřijaly vědomě a dobrovolně.

Bůh *zachází* se zlem tak svrchovaně a tak mistrně, že výsledek je lepší, než kdyby žádné zlo jakživo neexistovalo. Pro nás, kdo žijeme uprostřed zla, je těžké takovéto tvrzení spolknout. Domníváme se, že cena za ty dobré výsledky je příliš vysoká. Sv. Pavel však propuká v jásot, když myslí na „tajemství“, velkolepý plán Boží, který „od věků byl ukryt v Bohu“ (Ef 3,9), plán, v němž má své místo i zlo a hřích. „Bůh totiž všecky uzavřel pod neposlušnost (doslova: ohradil neposlušností), aby se nade všemi slitoval“ (Ř 11,32). V tomto směleém textu, který přísně vzato je sporný, poněvadž jakoby přisuzuje iniciativu k hříchu Bohu, ujišťuje Pavel, že dokonce i největší katastrofa, totiž hřích, přispívá k zjevení Lásky. Nic nepadá mimo rámec Božích plánů. Proto nemá tragika světa, přes veškerou svou hrůzu, žádný definitivní charakter. Všechny absurdnosti, jichž je schopna lidská pošetilost a zaslepenost, podchycuje láskyplná Boží všemohoucnost, která je s to zapojit do svého plánu spásy i tyto absurdity a tím jim dává i smysl.

Ve svých chasidských příbězích píše Martin B uber: „Jednou v předvečer svátku Jom kipur, velkého dne smíru, slyšel rabbi Susja v synagoze zpívat kantora krásným hlasem: '... a je odpuštěno'. Tu zvolal k Bohu: 'Pane všech světů, nikdy by tento zpěv nemohl před tebou *zaznít*, kdyby Izrael nebyl zhřešil!'“.²

„Vinou zlých lidí“, píše Augustin, „se nepochybně děje mnohé proti Boží vůli, avšak Boží moudrost a moc jsou tak velké, že všechno, co zjevně odporuje jeho vůli, ve skutečnosti spěje k dobrým výsledkům či cílům, jež Bůh předem vy ty čil.“³ Nebo jinými slovy: „Bůh prosazuje svou dobrou vůli prostřednictvím špatné vůle zlých lidí. Tak se skrze nenávisť Židů uskutečnil Otcův láskyplný plán a Ježíš pro nás vytrpěl smrt.“⁴

Nemusíme tedy s úzkostnou pečlivostí rozlišovat mezi tím, co si Bůh přeje v kladném smyslu, a tím, co pouze dopouští. I to, co dopouští, je součástí jeho globální, vše zahrnující vůle. Bůh to již od počátku předvídal a stanovil, jak toho použije. Vše, co se děje, má v Božím plánu své místo. Bůh je tak dobrý, že všechno, co s ním přijde do styku, se nějakým způsobem stane dobrým. Boží dobrotivost je tak nakažlivá, že dokáže ze sebe něco přenést i na zlo. „Bůh je tak dobrý“, konstatuje sv. Augustin, „že v jeho rukou dokonce i zlo pomáhá vytvářet dobro. Bůh by nikdy nedovolil zlu se projevit, kdyby díky své absolutní dobrotě nemohl zla nějak využít.“⁵ Kdo by si troufal hovořit o náhodě? „V našem životě se nic neděje náhodně... Všechno, co se děje proti naší vůli, je si vědomo, že musí pocházet jediné z Boží vůle, z jeho Prozřetelnosti, z řádu, který sám stvořil, ze souhlasu, který sám dává, a ze zákonů, které sám ustanovil.“⁶

Rozlišovat mezi tím, co Bůh chce, a tím, co jen dopouští, je nanejvýš důležité na úrovni teologické. Když však jde o konkrétní život, o nezbytné události a naši reakci na ně, můžeme se v duchu tázat, zdali uvažování o tomto rozdílu není často drobným pokusem o útek. Nepřeje-li si Bůh zlo, které mě postihuje, pak nejsem nucen je přijímat. Potom smím s čistým svědomím revoltovat. Job o takovéto rozlišování nedbal. Zlo, které ho postihovalo, přicházelo přímo od satana. A přesto Job říká: „Hospodin dal, Hospodin vzal; jméno Hospodinovo buď požehnáno“ (Jb 1,21). Páter de Caussade (1675-1751) píše sestře Marii-Henriettě de Bous-mard: „Buďte přesvědčena, že se nestane nic, ani ve světě, ani v lidském nitru, co by si Bůh nepřál nebo co by nedovolil. Ale stejně tak jako jeho vyslovené vůli se musíme podřídit tomu, co Bůh dopouští.“⁷

Jak ustavičně žít v Boží přítomnosti

Je-li Bůh Stvořitelem nebe a země, je-li tím velkým režisérem, který řídí divadlo světa a lidstva, pak jej mohu potkávat všude. A prostřednictvím všeho, co se děje, vylévá na mne svou lásku. „Otevři svá ústa,“ říká, „naplním je“ (Ž 81,11). Nemusím přemýšlet, kdy je moudré ústa otevřít a kdy je lepší je zavřít. Buduje mít ustavičně dokořán otevřená. Sídlím v zemi, která oplývá mlékem a strdím. Každým okamžikem se mi dostává skvělé a vydatné potrawy.

Ta ovšem nechutná vždy jako med, někdy je dosti trpká, my však víme, že co je trpké, je často i nejužitečnější. Boží počínání naplňuje celý vesmír. Na mně je, abych se mu odevzdal a dal se jeho vlnami pohánět a unášet.

Hledáme Boha. Ve skutečnosti však Boha vůbec hledat nemusíme. Bůh je všude. Nikdy se mu nemůžeme vyhnout. Všechno o něm hovoří, všechno něco z něho zprostředkovává. Nemusíme chodit daleko, nemusíme si pořizovat kompas, abychom se k němu dostali. Bůh dlí v naší skutečnosti: v našich rodičích, v našem těle, ať je zdravé či nemocné, v našem nadání či v našem omezení, v našem bohatství či v naší chudobě, v našem vysokém či nízkém stup-

ni inteligence. Jakmile přestaneme proti tomuto všemu bojovat, jakmile se otevřeme této skutečnosti, která je Boží skutečností, a přijmeme ji, pak žijeme v Božím království.

Dokonce i moderní psychologie má matné tušení, že pro člověka je životně důležité, aby se smířil se svými předpoklady, aby nechtěl být něčím jiným, než je. Čeho psycho-terapeut chce dosáhnout, není v první řadě dát pacientovi nový model, naučit jej, aby se projevoval jinak. Chce jen pomoci pacientovi, aby akceptoval sám sebe, nepopíral a nepotlačoval svou minulost, nýbrž naopak aby ji integroval. Změna pak jako důsledek tohoto absolutního přijetí skutečnosti nastane takřka sama od sebe. Je nám ovšem zatěžko akceptovat svůj osud, když si nejsme vědomi, že v jeho pozadí stojí Bůh, že Bůh byl a je skutečný v našem životě právě skrze tento osud. Proto jsou síly psychologie omezené a nikdy nemohou vést k úplnému osvobození.

Kamkoli se obrátíme, narážíme na Boha. Když si člověk toto začne uvědomovat, sám se pozná v údivu, jaký prožívá Jákob. Jákob procítá ze spánku a volá: „Jistě je na tomto místě Hospodin, a já jsem to nevěděl!... Není to nic jiného než dům Boží, je to brána nebeská" (Gn 28,16-17). Sen o žebříku, jehož vrchol dosahoval k nebesům, a po něm vystupovali a sestupovali andělé, dal Jákobovi pochopit, že existuje spojení mezi nebem a zemí a že andělé ustavičně přicházejí s poselstvím z nebe. Místo prozaických, nudných událostí teď potkáváme anděly.

Většina křesťanů se místo toho podobá učedníkům, kteří viděli Ježíše kráčet po jezeře, ale měli za to, že to je přízrak. Dokonce i Marie z Magdaly se mylně domnívá, že vidí zahradníka, když se jí zjeví Ježíš. Kéž bychom byli jako nevěsta v Písni písní, která poznala ženicha na dálku: „Hlas mého milého! Hle, právě přichází, hory přeskakuje, přenáší se přes pahorky... Hle, právě stojí za naší zídou, nahlíží do oken, dívá se mřížovím" (Pis 2,8-9).

„Jak můžeš vědět, že žiješ podle Boží vůle? Poznáš to takto: Znepokojuješ-li se něčím, znamená to, že nejsi dokonale odevzdán do vůle Boží, přestože si myslíš, že podle vůle Boží žiješ. Kdo žije v souladu s vůlí Hospodinovou, ničím se neznepokojuje. Potřebuje-li něco, přenechá to včetně sebe sama Hospodinovi. Vloží to do jeho rukou. Nedostane-li to, co potřebuje, zůstane klidný, jako by to dostal. Nemá strach, ať se děje cokoli, neboť ví, že to je vůle Boží. Postihne-li ho nemoc, řekne si: Já tuto nemoc potřebuji, neboť jinak by ji Bůh na mne neseslal. A tak si zachová pokoj v těle i v duši."⁸ Tento text ruského starce Silvána (1866-1938), jehož svatost je všeobecně uznávána v ruském pravoslavném světě, nám může sloužit jako zkouška. Když ta slova čteme, rozradostní nás či rozladí? Pakliže v nás vzbudí nevoli, je to možná proto, že nevidíme věci v pravé souvislosti, totiž jako materiál v Božích rukou, materiál, jehož Bůh používá k uskutečnění svých plánů. Je-li materiál sám o sobě dobrý či špatný, to pro Boha vůbec nehraje roli. Stačí jen jeho dotek a z materiálu se stane vhodné nářadí.

Není tomu někdy také tak s námi lidmi, že složíme mistrovskou zkoušku, když dokážeme vykonat něco znamenitého s velmi omezenými prostředky? Dejte nejdražší a nejlepší suroviny začátečníkům v kuchařském umění, a výsledný oběd bude hrůza sama. Kdo se však v přípravě jídla vyzná, dovede připravit chutnou hostinu i ze zbytků. Zde na světě vsutku existují hranice: my nedovedeme uvařit dobrý oběd ze špatných potravin, ale Bůh to dokáže! Beze strachu a bez starostí se můžeme posadit ke stolu a jíst, co nám Bůh předkládá. Boží strava je vždy zdravá a vydatná!

A je vždy slavností, neboť Bůh nám pokaždé nabízí a dává sám sebe, svou vůli, své konání.

Boží všudypřítomnost takto získává zcela nový obsah. Jeho přítomnost není ani statická, ani pasivní. Bůh není bezmocným divákem, pouhým svědkem, jak člověk zneužívá svou svobodu a ničí jeho plány. Bylo by nesmyslné odevzdat se bezmocnému Bohu. Bůh je účinná láska, a všechno dění a veškeré lidské konání je integrováno v jeho všeobsáhlé činnostnosti. V té my plujeme. „Copak bych zahynul žízni," píše de Caussade, „když jsem běhal od jednoho pramene k druhému, klopytal od potoka k potoku? Když se přitom hned vedle mne rozkládalo moře vylévající se z břehů a kolem mne bylo plno vody? Všechno se stane chlebem, abych nemusel hladovět, stane se mýdlem, abych se mohl zbavit špíny, stane se ohněm, který mě očistí, stane se dlátem, abych mohl být otesán k něčemu nebeskému. Všechno se stane náradím milosti, jež uspokojí veškeré moje potřeby. To, co jsem hledal na zcela jiném místě, mě neopustí, nýbrž bude mi darováno ve všem stvořeném. Svrchovaně milovaná Lásko, musí zůstat neznámo, že přicházíš a stavíš se po bok každého člověka s požehnáním, jež máš pohotově, zatímco tě člověk hledá po všech rozích a zákoutích, kde nejsi? Jak bláhové je nedýchat svobodný vzduch, nevědět, kam si stoupnout, když jsme pod širým nebem, hledat vodu, když se řine déšť, nechápat, co Bůh chce, nevychnutvat ho, když On dýchá ze všeho svého díla!"⁹

Není jediného okamžiku, kdy by se Bůh nesděloval. Většina věcí v našem životě nám připadá náhodná, příležitostná. Tu a tam Bůh projeví svou přítomnost, někdy zahlédneme červenou nit, a tehdy Bohu děkujeme. Bůh je však přítomen *vidy*, *všechno* o něm hovoří. V Božím konání je nepřetržitá kontinuita. „Nedříme ten, jenž tě chrání. Ano, nedříme a nespí ten, jenž chrání Izraele" (Ž 121,3-4). Člověk většinou spí, ano, naše víra je pohřížena v spánek. Neobjevujeme nic pozoruhodného. Ve skutečnosti je pozoruhodné všechno. Možná právě v tom je skryto tajemství, proč někteří světci, kteří zemřeli v mladém věku, ušli za krátkou dobu tak neuvěřitelně dlouhou cestu. Žádný okamžik v jejich životě nepřišel nazmar, nic se neudalo nadarmo. Věděli, že Bůh je co chvíli trochu šťouchne do zad každou událostí a každou okolností, hlavně tím, co jako by mařilo jejich „duchovní život". A oni se dali Bohem postrkovat.

Naše honba za „duchovním životem" má v sobě mnoho ze snahy o útěk.

Chceme uprchnout z konkrétní, zdánlivě banální skutečnosti, plné Boží přítomnosti, do existence umělé, která odpovídá našim představám o zbožnosti a svatosti, kde však Bůh vůbec není. Pokud chceme sami rozhodovat, kde chceme Boha nalézt, můžeme být bez starosti: tam Boha nenajdeme! Najdeme pouze sami sebe v retušovaném vydání. Pravý duchovní život *začíná*, až když jsme hotovi zemřít. Existuje rychlejší způsob zemřít, než přenechat Bohu, aby okamžik za okamžikem utvářel náš život, a neustále jeho konání přijímat?

Víra: vidět neviditelné

(Žd 11,27)

Dostali jsme nové oči, jimiž můžeme objevit tuto božskou skutečnost, totiž víru. Naše víra vidí přímo skrze povrchovou skořápku a pronikne k podstatě věcí. Mnoho křesťanů myslí, že víra je něco, co souvisí s nadpozemským světem, že to je schopnost, která nám dává možnost dospět do jiné sféry skutečnosti. Je ovšem pravda, že tomu, kdo věří, se skutečnost zvětšuje a rozšiřuje. Víra odhaluje nové oblasti skutečnosti (Trojici, anděly apod.). Víra nám však také dává možnost vidět skutečnost, s kterou jsme denně ve spojení, zcela novým způsobem. Víra zří hluboký rozměr každodenní skutečnosti. Proto neexistuje pro věřícího člověka nic banálního, nic nezajímavého či nudného. Všechno je napínavé a úchvatné.

Co nás skutečně učí, to nejsou v první řadě krásné myšlenky či teorie. Ty často zůstanou vězet v hlavě, ale život nijak nezmění. Nás ovlivňují události. Hebrejštiny používá téhož výrazu pro „slovo“ a „událost“ (dabar). Bůh hovoří prostřednictvím událostí. Když hovoří prostřednictvím svého Syna, nastává vůbec největší událost v historii: vtělení. Každá událost je Božím slovem k nám, v každé události je Bůh přítomen. Když proti tomu, co se děje, neprotestuji, nýbrž to přijímám jako poselství od Boha, znamená to, že žiji v Boží přítomnosti. Jsem si vědom, že Bůh nikdy neustane se mnou pracovat, formovat mě a vytesávat. Zde není zapotřebí množství myšlenek či slov. Dokonce ani práce, která vyžaduje všechnu mou pozornost, mi nebrání, abych tímto způsobem žil v Boží přítomnosti. Jediné, čeho je zapotřebí, je souhlasný postoj k Bohu. Nechávám Boha, aby mě tvořil.

Každý z nás, kdo se pokouší takto žít, pozoruje, že to není lehké. Možná by to bylo snazší, kdyby nás Bůh tvořil přímo a nepoužíval k tomu lidí a událostí. Ale vidět Boha ve všedních a banálních událostech vyžaduje hlubokou víru. Velkým kamenem úrazu bylo odjakživa vtělení. Bůh a člověk spolu celou dobu hovoří, ale nerozumějí si. Člověk hledá Boha ve velkých věcech, zatímco Bůh se sděluje a zjevuje v malých. Jan píše: „Podle toho poznáte Ducha Božího: Každé vnuknutí, které vede k vyznání, že Ježíš Kristus přišel v těle, je z Boha; každé vnuknutí, které nevede k vyznání Ježíše, z Boha není. Naopak, je to duch

antikristův" (1 J 4,2-3). Již v prvotní církvi bylo mnoho těch, jimž bylo zatěžko uvěřit, že Bůh dovede být tak lidský. Věřili sice v nebeského Krista, nedovedli však přijmout, že ten by měl něco společného s Ježíšem Nazaretským. Něco z tohoto bludu má v sobě rovněž většina z nás. Příznakem toho je, jak je pro nás těžké rozpoznat, že v okruhu svých známých máme světce, leda by vykonal nějaký velkolepý skutek. Člověk, s nímž se denně stýkáme a jsme svědky jeho běžných lidských vlastností, přece nemůže být světcem ! Aby někdo byl světcem, musí být buďto už mrtev nebo žít daleko od nás. Odstup nám umožňuje odmyslet si to malé, všední, lidské, a povyšovat všechno na něco velkého, na mýtus.

Je důležité, dokonce nutné, během dne tu a tam přerušit práci a ve svém nitru se obrátit k Bohu nebo k Ježíši a promluvit k němu několik slov „světla a lásky". Moje víra mě učí, že Kristus přebývá v mém srdci (Ef 3,17) a tam že ho mohu nalézt. Je však zapotřebí větší dávky víry k tomu, abychom dovedli vidět Boha ve všem dění. Je těžší potkat Boha v člověku, který mě ustavičně ruší tím, že mi volá v nevhodnou dobu, než si tu a tam udělat malou přestávku v práci a usebrat se k modlitbě. Jestliže se však nepokusím o to první, nesetkám se s úspěchem ani v případě druhém. Bůh, kterého nalézám pouze ve svém nitru, nikoli však v lidech a událostech, není správně inkarnován. Vzniká tak nebezpečný dualismus: styk s Bohem je zredukován na několik zvláštních momentů nebo časových úseků, kdežto ostatní život je „bez-božný".

Bůh není časově omezen. Máme sklon se domnívat, že Bůh byl obzvláště aktivní v době, o které vypráví bible, totiž - mimo příběh o stvoření - přibližně po dobu tisíc let. Avšak to, o čem se dočítáme v bibli, je pouze malá část dějin spásy, jak probíhaly od počátku světa a budou pokračovat až do konce světa. Bůh vyvolil několik momentů a vrhl na ně mimořádné světlo, abychom pochopili, že on sám řídí veškeré dějiny a je s člověkem od začátku až do konce. To, čemu nás čtení bible může naučit, je, že dějiny jsou vždy dějinami spásy; a dále byť se lidé domnívají, že dovedou jednat samostatně a nemusí s Bohem počítat, je to přesto Bůh, kdo nese a řídí celé dějiny. Bůh je ve všem dění. Náš život je pokračováním těchto dějin spásy. Bible nám dává stručný popis začátku dějin (vyprávění o stvoření) a jejich konce (kniha Zjevení: poslední a rozhodující boj mezi světlem a tmou), abychom pochopili, že všechno, co se přihodilo mezi začátkem a koncem, je součástí těchto dějin spásy. Všechno nelze popisovat dopodrobna, neboť „kdyby se mělo všechno dopodrobna vypsát, myslím, že by celý svět neměl dost místa pro knihy o tom napsané" (J 21,25).

Dějiny spásy probíhají a Bůh je píše životem každého jednotlivce. Pro nás je nejdůležitější věřit, že knihu našeho života sepisuje Bůh, a nechat ho psát. Nemusíme pokaždé plně rozumět tomu, co Bůh píše. Svatí autoři, kteří spisovali pod vlivem Ducha svatého, rovněž nemohli vždy chápat úmysly Ducha. Ty se objasnily, když nastal čas. Chtít pokaždé přesně vyzkoumat Boží úmysl s každou epizodou v našem životě, je duchovní zvědavost. Hlavní je být si vědom,

že Bůh má své plány *se vším*, a žít v takové otevřenosti a bdělosti, aby nám Bůh dal nahlédnout do svých záměrů, bude-li chtít.

„Můj nářek jsi změnil v taneční rej" (Ž 30,12)

Nečiníme-li pokroky na své duchovní cestě, máme všichni sklon svalovat vinu na druhé nebo na okolnosti. Nemám kdy se modlit, mám moc práce, žiji v ustavičné časové tísní, děti moc křičí, nenacházím dostatečnou oporu ve společenství, moji spolubratři (sestry) mi nerozumí, nemám duchovního rádce... Seznam je nekonečný. Věříme-li však opravdu, že Bůh je naším Otcem (bratr Charles začíná svou modlitbu slovem „Otče" - kdybychom toto první slovo vynechali, padá celá modlitba) a že drží všechno ve své ruce, pak víme, že nemůže existovat nic, co by nám v naší duchovní cestě bránilo. „Kdo nás odloučí od lásky Kristovy? Snad soužení nebo úzkost, pronásledování nebo hlad, bída, nebezpečí nebo meč?... V tom ve všem slavně vítězíme mocí toho, který si nás zamiloval. Jsem jist, že ani smrt ani život, ani andělé ani mocnosti, ani přítomnost ani budoucnost, ani žádná moc, ani výšiny ani hlubiny, ani co jiného v celém tvorstvu nedokáže nás odloučit od lásky Boží, která je v Kristu Ježíši, našem Pánu" (Řím 8,35-39).

Ježíšův život je nad všechny ostatní příkladem, jak to, co se zdálo být překážkou, bylo ve skutečnosti prostředkem. Farizeové, kteří Ježíše zatracují a chtějí mu zabránit, aby vystupoval v úloze mesiáše, právě svým odporem a tím, že Ježíše dají usmrtit, ho přivedou k cíli. Ježíšovým cílem je přece kříž. Ti, kdo na něj Ježíše přibíli, netušili, že tím slouží Božím záměrům. V Božích rukou nám i naši nepřátelé prokazují největší službu. Právě ryba, která chtěla Tóbijášovi ukousnout nohu, se stala jemu i jeho anděli strážnému potravou a dokonce i lékem (Tób 6,3-3).¹⁰ Kdyby ses zbavil onoho trapiče, který tě neustále šikanuje, máš dojem, že bys konečně měl klid a mohl se oddat modlitbě. Bůh však používá právě toho trýznitele k tomu, aby prohloubil tvůj vnitřní pokoj, takový pokoj, který nebude závislý na vnějších okolnostech, nýbrž bude zakotven v Bohu. Tvoji nepřátelé se tak stanou tvými přáteli.

V kapitole „Míry opatrnosti" spisu *Živý plamen lásky* vybízí Jan od Kříže jednoho spolubratra, aby považoval všechny bratry v komunitě za Boží pomocníky, jejichž úkolem je ho utvářet. „Dej první míře opatrnosti (vůči vlastnímu já) spočívat v poznatku, že jsi přišel do kláštera jen proto, aby tě tam všichni zpracovávali a zkoušeli. Abys byl zbaven všech *závad* a nedokonalostí, jež mohou vzniknout v důsledku charakteru a chování řádových bratří, a aby ses naučil *z každé události vytěžit užitečné poučení*, je nutné, aby sis představoval, že všichni obyvatelé kláštera jsou řemeslníci, jejichž úkolem je vystavit tě zkoušce; věř, že tomu opravdu tak jest. Někteří z tvých spolubratří tě budou zpracovávat slovy, jiní činem, opět jiní tím, že o tobě budou mít špatné mínění. A tomuto všemu se musíš podřídit, stejně tak jako obraz se musí podřídit tomu,

kdo jej koncipuje, maluje a pozlacuje. Nebudeš-li tohoto dbát, nikdy nedokážeš přemoci svou závislost na svých smyslech a citech a nikdy se neshodneš s ostatními bratřími v klášteře, nikdy nedosáhneš onoho svatého pokoje a rovněž se nezbavíš všemožných mrzutostí a jiného zla."¹¹

Všichni lidé jsou nějakým způsobem Božími služebníky. Všichni slouží témuž účelu. Ironií osudu či lépe řečeno díky Božímu humoru se někdy stává, že ti, kdo se snaží Bohu nejvíce odporovat, mu slouží nejlépe. V mnoha životopisech svatých čteme o nějakém nepříjemném či dokonce zlém člověku, který obstarává onu míru pronásledování, jež je zřejmě nutná k tomu, aby se někdo mohl stát světcem. Nebe se však vyznačuje tím, že v něm panuje všeobecná vděčnost. Tam je člověk vděčný všem, jak těm, kdo se za jeho života na zemi chovali vůči němu láskyplně, tak i těm, kdo ho trýznili. Všichni se přičinili, úmyslně či proti své vůli, aby uskutečnili Boží plán.

Z toho ovšem nesmíme usuzovat, že ke všemu, co se děje, máme být lhostejní. Evangelijní bezstarostnost je něco jiného než lhostejnost. Ježíš plakal nad Jeruzalémem. Jeho zármutek se netýkal jeho osoby, nýbrž obyvatel Jeruzaléma. Starosti, jichž nás Ježíš chce zbavit, jsou v první řadě ty, které se točí kolem nás samých. Většina našich starostí je tohoto druhu. Cítit žal nad tím, že tak málo lidí se otvírá Bohu a odvažuje se spoléhat na něj, to není opravdové „trápení“, něco, co je zneklidňující. Slzy, které zde přeléváme, prýští z lásky, a takovéto slzy jsou vždy lahodné.

„Jsme chudí... a přece nám patří vše“ (2 Koř 6,10)

Snad ze všeho nejtěžší je věřit, že Bůh dovede též použít a změnit naši vnitřní chudobu. Přesto je to právě ona, která se může stát něj věrnějším Božím služebníkem. „Kůň vyrábí v stáji hnůj,“ píše Tauler (1300-1361). „Sám o sobě je hnůj odporný a zamořuje vzduch. Tentýž kůň však hnůj s velkou námahou odtáhne na pole, které pak díky hnoji vydá drahocennou úrodu znamenité pšenice či vybrané révy, žeň, která by nebyla tak dobrá, kdyby se jí předtím nedostalo hnojiva. Tvoje vlastní chyby, které v přítomném okamžiku nedokážeš napravit a které se ti nikdy nepodaří zvládnout, jsou pro tebe hnojem. Vzchop se a pilně jej přenášej na výsostně láskyplná pole Boží vůle v upřímném odevzdání. Rozptyl svůj hnůj po této dobré zemi a zcela nepochybně budou na ní z tvého pokorného odevzdání vyrůstat ušlechtilé a lahodné plody.“¹²

Cítíš strach, vyprahlost, bezmoc, smutek? „Ze strachu,“ píše de Caussade, „ochromenosti a zoufalství se stanou verše chvalozpěvu temnoty. Člověk je přeš'astný, když nevynechá ani slabiku. Víme, že všechno stejně vyústí ve zpěv 'Sláva Otcí'. Ze zbloudění učiníme cestu. Tma se stane ukazatelkou směru. Pochyby nám dodají jistotu, a čím nerozhodnější je Izák, jakou to oběť má přinést, tím více skládá Abrahám všechno do rukou Prozřetelnosti a vše očekává

od ní." ¹³ „Příliš ulpíváš na své úzkosti a na svých pochybách," píše de Caussade jedné řádové sestře, která si mu stěžovala, „přespříliš se jimi zabýváš, místo abys jimi pohrdala a vrhla se do naprostého odevzdání Bohu. Bez tohoto šťastného a svatého odevzdání se nikdy nebudeš moci těšit z trvalého pokoje." ¹⁴ Právě tak jako Boží prozřetelnost je tak všeobsáhlá, že nic nemůže padnout mimo její rámec, dokonce i hřích v ní *nachází* své pravé místo, stejně i naše odevzdání musí být natolik naprosté, aby zahrnuje naše starosti i naše pokušení a uvedlo je na správnou míru. Ani naše trápení nemusí být zdrojem starostí. Nemůžeme stále žít v naprostém pokoji. „Jestliže ti Bůh někdy odejme tvůj klid, nech jej odejít spolu se vším ostatním! Bůh stále zůstává Bohem a to stačí." ¹⁵

Občas může Bůh působit krutě. Člověk může mít dojem, že právě Bůh je velkým trýznitelem. Avšak trápí-li Bůh člověka, je to proto, že jeho milosrdenství je nezměrné. On stále věří, doufá, zkouší všechny prostředky, jaknás přimět, abychom uvolnili sevření a poddali se. Místo abychom si mysleli o Bohu, jak je nemožný, měli bychom mu být vděční, že nikdy neztratí odvahu. Bůh nás zná. Ví, jak jsme zarytí sami do sebe a jaký máme sklon stavět do středu své vlastní já, i v lásce. Bůh je si vědom, že dá-li nám příliš záhy a příliš dlouho vnímat svou líbeznou přítomnost, budeme se svou láskou k Bohu nadmíru spokojeni a budeme tak na ni myslet víc než na Boha samého. Ano, máme již takovou povahu, že libost Boží nás může dovést k tomu, že na Boha zapomeneme. Boží láska k nám nutí Boha, aby se zdánlivě stáhl zpět a tím odstranil oporu pro naši sebelásku a pýchu. Když sebeláska nedostane potravu, nezbyvá jí nakonec nic jiného než zahynout hladem. Teprve když sebeláska je mrtvá a těžiště se přesunulo od člověka k Bohu, pak se Bůh může bez rizika sdílet.

„Až půjdou vyschlým údolím, v pramen je změni" (Ž 84,7). Ano, když skutečně přijmeme putování „vyschlým údolím", dáme se jím Bohem vést, ukáže se náhle, že je bohatým prameništěm. Nemusíme ani čekat, až projdeme celým údolím, abychom potom při zpětném pohledu zjistili, jak bylo bohaté na prameny. Při svém putování je objevíme jeden po druhém. Je to jeden ze zázraků odevzdání. To, co nezúčastněnému a tomu, kdo se tvrdošijně vzpírá Božímu vedení, připadá jednotvárné a bezútěšné, je úchvatné pro toho, kdo nechává Boha rozhodovat a spoléhá na něj. Dítě v nás se rádo takto ubírá se zavřenýma očima, nechává se vést někým jiným, v bezmezném důvěře. Terezie Ježíškova vypráví, s jakou slastí takto chodila ruku v ruce se svým otcem a vnímala pocit bezpečnosti, zakládající se na plné důvěře k tomu, kdo je naprosto spolehlivý. Ze zcela banální procházky se tak stává napínavé dobrodružství.

Neodvažujeme-li se putovat ruku v ruce s Bohem, či ruku jinak zvolit? Může nás Bůh zavést na scestí? Můžeme spoléhat více na svůj vlastní, omezený pohled než na Boha, který má přehled o celé cestě? Není směšné myslet si, že to či ono nám bude chybět, že někdo či něco nám může klást překážky? Bůh zná dokonale naše potřeby; co nám dává, je přesně vyměřeno podle toho, co je

nezbytné pro naši existenci. On jediný zná naše *skutečné* potřeby. Když si něco vymáháme, činíme tak ze stanoviska nároků, které si sami *namlouváme*.

Kdo se dá dobrovolně vést Bohem, kráčí velmi přímou cestou. Ušetří si nekonečně mnoho času a námahy. Většina křesťanů vynakládá velkou část své energie na zápolení s Bohem. Jakmile se přestaneme vzpouzet, uvolní se neuvěřitelné množství energie. Najednou kráčíme daleko rychlejším tempem. A jsme mnohem veselejší. Vzpouřá proti životu a životním okolnostem způsobuje vnitřní křeč, která je hlavní a nejdůležitější příčinou lidského neštěstí. Jakmile se tato křeč uvolní, všechno je najednou mnohem snazší. Není tu pak místo pro frustraci. Rozčarování vzniká, když nedostaneme to, o čem se domníváme, že to potřebujeme. Když nenastane to, co jsme očekávali. Kdo spoléhá na to, že vše řídí Bůh, nikdy nemůže být zklamán. Když člověk nedostane věc, kterou si přál, ví, že ji nepotřebuje.

Pakliže se nepříhoda něco, co očekával, může z toho usoudit, že to nepatřilo k jeho cestě. Tento člověk však není zklamán, neboť všechno je přesně tak, jak má být. Nikoli samo o sobě, to rozhodně ne, nýbrž vzhledem k prostředí, v kterém má žít, „božském prostředí“.

„Hospodine, svými skutky působíš mi radost“

(Ž 92,5)

Důsledkem je, že jsme s Bohem spokojeni. Myslíme si, že všechno, co dělá, je velmi dobré. Máme přece všechno, co potřebujeme, ani příliš mnoho, ani příliš málo. Spolu s Terezií bychom rádi citovali Izajáše: „Řekněte spravedlivému, že *všechno je dobře*“ (Iz 3,10 podle Vulgáty). „Ano, všechno je dobře, jen když se snažíme konat Ježíšovu vůli“.¹⁶ Když Bůh koná všechno tak dobře, nemůžeme jinak než mu blahopřát: „Pane, naplňuješ mě *radostí nad vším*, co děláš.“¹⁷ Kéž by si nikdo nevykládal tato slova špatně a nemyslel si, že je snadné takto hovořit, když všechno „jde dobře“. Z lidského hlediska to pro Terezií nešlo zrovna dobře, když psala tyto řádky. Na téže stránce se totiž dočítáme o její noci víry, jež ji úplně zbavila radosti, kterou předtím ve své víře nacházela.

V nitru člověka, který je spokojen s Bohem a se vším, co Bůh koná, zní hudba, zpěv, který se zpívá sám. Karmelitánská řeholnice Marie-Angélique od Ježíše (1893-1919) v klášteře v Pontoise píše: „V mém nitru sídlí cosi, co neustále zpívá, jakési nekonečné Magnificat.“ Ne nadarmo samu sebe nazývá „*flamme de joie*“ (plamenem radosti). „Jednoho dne,“ vypráví monsieur Toccanier, který byl kaplanem u svatého faráře z Arsu, „jsem řekl jen tak mimochodem: 'Dnes je špatné počasí, monsieur le curé'. - 'Pro spravedlivého člověka je počasí vždycky hezké', odpověděl mi, 'to jen ubohým hříšníkům se může počasí zdát špatné'." ¹⁸

Opustit svou minulost

Bůh je ve všem, co se děje, ať už si ono dění rovnou přeje, či je pouze dopouští. Doposud jsme se hlavně zamýšleli nad tím, co tato skutečnost znamená pro přítomnost a pro budoucnost. Věříme-li doopravdy v Boží prozřetelnost a v to, že obepíná naprosto všechno, je náš postoj k přítomnosti otevřený a souhlasný. Vše, co se děje, je poselstvím od Boha, a my je přijímáme a integrujeme do svého života. A *budoucnosti* hledíme vstříc bez starostí, neboť máme pouze vstupovat do připravených skutků (Ef 2,10). Bůh již všechno uchystal.

Co si však počneme se svou minulostí? Nejsou tu věci, které jsme dosud náležitě neakceptovali, rány, které se dodnes nezahojily, naopak jsou zanícené? Nestává se, že nevlídné slovo našeho bližního či nepatrná událost v nás vyvolá zcela neúměrnou reakci, která ohromí nejen naše okolí, nýbrž i nás samé? Odhalila se tu snad stará nezahojená rána? Nebo patříme k těm lidem, kteří nikdy nedokáží být opravdu veselí, u nichž v hloubi duše sídlí ustavičný, nedefinovatelný smutek, nikoli proto, že se cítí na zemi jen cizinci, kteří touží po vlasti nebeské (Žd 11,13-16), nýbrž proto, že část jejich nepřijatých, potlačovaných citů blokuje celý jejich emocionální život? Mnohé z toho, co nás v dětství zraňovalo, jsme nedokázali přijmout a smířit se s tím zcela jednoduše proto, že Bůh pro nás tenkrát nebyl dostatečně skutečný. *Ted' víme*, že Bůh byl s námi, ale *tehdy* jsme to nevěděli. Všechno bylo tak nesmyslné. A co je nesmyslné, má osudný účinek. Nestačí možná ani to, že teď jsme si vědomi, že Bůh nám byl v oné době nablízku; snad je pro nás toto poznání příliš teoretické, příliš abstraktní. A teorie a abstrakce nikdy člověku nepomohly.

Právě traumatické události v našem životě nám poskytují výhradní příležitost, aby se Boží láska pro nás zkonkretizovala. K čemu směřuje psychoanalýza, totiž uvědomění traumatických zkušeností, nastane často rychleji a důkladněji pod působením Ducha svatého. „Lidský duch je světlo od Hospodina; to propátrá všechny nejvnitřnější útroby“ (Př 20,27). Můžeme Ducha prosit, aby osvětlil naši minulost, aby nás zavedl k událostem, které jsme ještě plným srdcem neakceptovali. Mnoho času bychom si uspořili, kdybychom se Duchem svatým dali analyzovat. Obyčejná *analýza* vyžaduje zpravidla nesčetně hodin. Kdybychom jen desetinu této doby věnovali spojení s Duchem, který je naším pravým a konečným léčitелеm, ve většině případů bychom pokročili vpřed mnohem rychleji. Před Duchem není nic skryto. „Tobě nezůstala skryta jediná z mých kostí, když jsem byl v skrytosti tvořen... Tvé oči mě viděly v zárodku, všechno bylo zapsáno v tvé knize“ (Ž 139,15-16). Duch svatý vidí všechno, ví všechno. Když se mu otevřeme, budeme mít podíl na jeho vědění.

Je typické pro Ducha svatého, že všechno zařazuje do širších souvislostí. Ukazuje, že Otec byl účasten všeho, co jsi prožil. To, co vypadalo tak úděsně, co tak nesmírně bolelo, nebylo *ve skutečnosti* tak zlé. „Každým jejich soužením byl sužován a anděl stojící před jeho tváří je zachraňoval.... bral je na svá ramena a

nosil je po všechny dny dávné" (Iz 63,9). Bůh tě nesl, když ses domníval, že kolísáš, obklopoval tě svou láskou, když ses cítil opuštěn. Duch ti pomáhá vidět *plnou* skutečnost, nikoli pouze malý její zlomek. Třeba jsi nebyl vítán, když ses narodil do tohoto studeného světa. Bůh tě však vítal. „Dříve než jsem tě vytvořil v životě matky,... posvětil jsem tě" (Jr 1,5), „Slyšte mě... vy, kteří jste chováni již od života matky, od matčina lůna na rukou nošení" (Iz 46,3). Tvoje matka na tebe možná neměla čas, když jsi byl malý, možná ses od ní cítil odstrčený, možná tě spolužáci ve škole šikanovali, či jsi zkrátka a dobře tak citlivý a zranitelný, že co je pro druhé zcela bezvýznamné, tobě zasazuje hluboké rány. Avšak nyní, ve světle Ducha svatého chápeš, že jsi vlastně nikdy nebyl opuštěn. „Povolal jsem tě tvým jménem, jsi můj. Půjdeš-li přes vody, já budu s tebou, půjdeš-li přes řeky, nestrhne tě proud, půjdeš-li ohněm, nespálíš se, plamen tě nepopálí... Neboj se, já budu s tebou" (Iz 43,1-2.5).

„Já budu s tebou". On to opravdu může říci, neboť tím vším sám prošel. Lidskou lhostejnost, tvrdost, krutost – to všechno sám zakusil. Protrpěl i tvůj strach, tvou osamělost, tvé zoufalství. Všechno, co tě zraňuje, zranilo nejdřív jeho. A vzal to na svá bedra, abys nikdy nemusel říci, že jsi osamělý. Nikdy mu nemůžeš namítnout: „Nemáš ponětí, co to je, nevíš, o čem mluvíš." Ale ano, On ví. Všechno již protrpěl. Všechna úzkost, všechna osamělost, veškerá zklamání se v něm nahromadila a získala kladné předznamenání právě proto, že jimi již prošel. Kdykoli se v tvé mysli vynoří bolestná vzpomínka, můžeš ji tak říkajíc uvítat Ježíšovým jménem. Všechny tvé vzpomínky jsou také jeho vzpomínkami, tvé rány jsou jeho ranami.

Nová minulost

Máme nejen schopnost formovat a utvářet svou přítomnost i budoucnost, nýbrž máme moc i nad svou minulostí. Když se díváme na svou minulost ve světle svatého Ducha, když ji vidíme očima Božíma, je jakoby znovu stvořena. Uskuteční se, oč se modlíme slovy žaltáře: „Tolik radosti nám dopřej, kolik bylo dnů, v nichž jsi nás pokořoval, a let, v nichž se nám zle vedlo" (Ž 90,15). Získáváme zcela novou minulost.

Nejvhodnější příležitost pro tuto transformaci své minulosti nám pochopitelně poskytuje eucharistie. Myslíme opravdu upřímně, když se modlíme: „Řekni jen slovo a *má duše bude uzdravena*"! Ježíš k nám přichází, aby léčil naše rány, aby proměnil všechn náš zármutek v radost. Dáváme mu příležitost k léčení? Ukazujeme mu své rány? „Ukryj mě v svých ranách", modlíme se.¹⁹ „Jeho rány vás uzdravily", čteme v prvním listu Petrově (1 Pt 2,24). Čím více se svými ranami zabýváme, tím lépe se hojí. V eucharistii k nám Hospodin přichází zraněný, obětovaný. To je pravý okamžik pro modlitbu: Zhoj, Ježíši, tuto ránu.

Jakmile před Ježíšem obnažíš své rány, jakmile se odevzdáš jeho léčivé moci,

ihned se započne proces hojení, který nemá v běžných pochodech uzdravování obdoby. Zde totiž nejde pouze o to, že něco starého, co ti způsobilo mnoho bolesti, tě nyní najednou přestane trýznit. Proces hojení se vrací do minulosti a proměňuje okamžik, kdy jsi byl zraněn, v moment milosti. Sama rána, která byla příčinou tolikerých strastí, se změní v požehnání. A všechna trpkost, kterou rána způsobila, se přemění v utrpení prospěšné a plodné. Když Izrael nemohl pít vodu z Mary, protože byla hořká,úpěl Mojžíš k Hospodinu „a Hospodin mu ukázal dřevo. Když j e hodil do vody, voda zesládla" (Ex 15,23 -25). Dřevem, které máme hodit do hořké vody, je pro nás slovo „Amen": je to dobré, jak to je, a bylo to dobré již tehdy, protože ty, Bože, jsi byl při tom.

Bůh byl při tom. To je první a nejdůležitější, čemu nás čtení bible může naučit: Bůh je přítomen ve všem, co se děje. V bibli se zabýváme první příčinou, nikoli těmi ostatními. Nejdramatičtější událost v Josefově životě, to, že byl prodán vlastními bratry, byla největší milostí Boží. „Bůh mě poslal před vámi", řekl Josef svým bratřím, kteří přišli do Egypta nakoupit potraviny, „aby zajistil vaše potomstvo na zemi a aby vás zachoval při životě pro veliké vysvobození. A *tak jste mě sem neposlali vy, ale Bůh*" (Gn 45,7-8). „Vy jste proti mně zamýšleli zlo, Bůh však zamýšlel dobro; tím, co se stalo, jak dnes vidíme, zachoval naživu četný lid" (Gn 50,20).

Svěží paměť

Ponenáhlu se všechna naše paměť očistí a zhojí. Nikdy nemůžeme dostatečně zdůraznit význam zdravé a svěží paměti. Někdy je paměť pokládána za nejméně důležitou z našich tří duchovních a duševních schopností (rozum, vůle, paměť). Augustin na to měl jiný názor. Pokládá paměť za sám základ, z něhož vycházejí ostatní dvě duševní schopnosti. Díky paměti si mohu „vzpomenout", že pocházím z Boha a jsem s ním spřízněn. Paměť mi umožňuje, abych se cítil jako jedna a táž osoba od narození až po smrt. Díky paměti se cítím totožný s tím člověkem, jímž jsem byl před deseti lety. Moje „identita" je podmíněna mou pamětí. Celý můj život je uskládněn v mé paměti.

Co naplňuje naši paměť? Jsou to zklamání, neúspěchy, pokoření, jimž jsme byli vystaveni? Je naše paměť naplněna hořkostí? Chápeme Jana od Kříže, když tvrdí, že „většina zla, které ďábel způsobuje duši, pochází z vědomostí a představ, prýstících z paměti"²⁰. Jak s námi Bůh může pracovat, když každé ráno procitáme obtíženi těžkým břemenem, které s sebou den za dnem vláčíme? Vždyť tomu tak nemusí být. Všechno to trudné a těžké lze objasnit a z vnitřku přetvořit v nezkalené, kladné vzpomínky. Místo abychom vzpomínali na zklamání a deziluze, mějme na paměti, jak nám Bůh přicházel vstříc v našem životě:

*S tisícem požehnaní kolem nás
přecházel jako přelud, jako sen,
a vše, co zásah jeho zraku jas*

a záře, již byl obklopen, v nádheru oděl, byť se jich letmo dotkl jen.²¹

Připomínáme si Boží lásku, s níž jsme se setkávali ve všem, i v těžkých chvílích. V úvodu k své autobiografii se nezabývá Terezie z Lisieux ani tak svým životem, jako si připomíná Boží milost, jak se v jejím životě projevovala. „Zbývá mi pouze jediné: zanotovat chvalozpěv, který budu opakovat do nekonečna - 'Hospodin je milosrdný' (Les Mi-séricordes du Seigneur).“²² O něco dále píše: „Nebudu tedy psát ve vlastním smyslu svůj životopis, nýbrž budu psát své myšlenky o milostech, které mi Pán Bůh udělil. Nalézám se v období života, kdy mohu vrhnout pohled na minulost. Má duše dozrála v ohni vnějších i vnitřních zkoušek. Nyní jako květina, zocelená bouří, zvedám hlavu a vidím, že se na mě uskutečňují slova žalmu 23. ("Pán je můj pastýř, nemám v ničem nouzi..."). Pán byl ke mně vždy milostivý a plný něžnosti... Shovívavý a nadmíru laskavý! (Ž 103,8). Proto, má matko, jsem šťastna, že mohu zpívat ve vaší blízkosti o Pánově milosrdenství...“.²³

Toto je svěží paměť! Svěží paměť neznamená, že zapomínáme na to, co bylo krušné v naší minulosti, a vzpomínáme si jen na události radostné. Nikoli, paměť se stane svěží potud, pokud čím dál více splývá s pamětí Boží. Začínáme se dívat Božíma očima, připomínat si jeho dílo. Vidíme, že jsme „dílem Božích rukou“. Naše paměť se stává tím zdravější, čím více odevzdáváme svou minulost Bohu a uvědomujeme si, že minulost je víc jeho než naše.

POSLUŠNOST VŮČI BOŽÍ VŮLI

V předešlé kapitole jsme se zabývali první etapou odevzdání: přijímat Boží vůli a souhlasit s ní tak, jak se nám projevuje v různých okolnostech našeho života. Toto období bychom mohli nazvat pasivním rozměrem odevzdání, pakliže ovšem pasivitou nemíníme ochablost či otupělost. Každý, kdo se modlí s bratrem Charlesem: „Ať se mnou učiníš cokoliv, děkuji ti za to. Jsem připraven na všechno, všechno přijímám“, ví, že něco takového nepříjde samo od sebe, nýbrž vyžaduje aktivní a vědomé zaujetí stanoviska i za cenu krve a slz. Protože však jde o něco, co se děje nezávisle na naší vůli a co nemůžeme nijak přímo ovlivnit, stačí říci: „Ano, Otče“.

V druhé etapě jde naopak o Boží vůli, která nám dává nějaký *úkol*, konkrétní poslání. Říci v tomto případě „Ano, Otče“ znamená položit ruku na pluh, být poslušným Božím služebníkem.

Boží poslušnost

Když hovoříme o poslušnosti, měly by naše myšlenky spontánně a bezprostředně zalétat k Bohu. Uvnitř nejsvětější Trojice vládne úplná a bezvýhradná poslušnost. Tři božské Osoby žijí v naprosté vzájemné harmonii, *žádná* z nich si nepřeje činit nic, s čím by druhé dvě nesouhlasily. Dokonalým způsobem vyjadřuje tento absolutní souzvuk a naprostou harmonii Rublevova proslulá ikona. V rámci svaté Trojice neexistuje ani stín konfliktu. Každá z božských Osob souhlasí s tím, co si přejí ostatní dvě. Otec je pramenem života, chce vydat sám sebe, zrodit Syna, který je jako on. Syn je ochoten zrcadlit Otcovu bytost, chce být Otcovým Slovem a ničím jiným. „Kdo vidí mne, vidí Otce“ (J 14,9). A Duch je svědkem této oboustranné lásky a nechce být ničím jiným.

Toto božské poslušenství je zřejmé v Ježíši. „Můj pokrm jest“, říká, „abych činil vůli toho, který mě poslal, a dokonal jeho dílo“ (J 4,34). „Sám od sebe nemohu dělat nic... neboť nehledám vůli svou, ale vůli toho, který mě poslal (J 5,30) „...neboť jsem sestoupil z nebe, ne abych činil vůli svou, ale abych činil vůli toho, který mě poslal“ (J 6,38). „Amen, amen pravím vám: Syn nemůže sám od sebe činit nic než to, co vidí činit Otce. Co činí Otec, stejně činí i jeho Syn“ (J 5,19). A na konci svého života, ve své řeči na rozloučenou, může Ježíš svědčit: „Otče, já jsem tě oslavil na zemi, když jsem dokonal dílo, které jsi mi svěřil“ (J 17,4). Dokonce po své smrti je Ježíš poslušný. Zde je opravdu možné mluvit o poslušnosti doslova až za hrob! Otec Ježíše vzkřísí k životu a on se dá vzkřísit.

Ježíšovo nanebevstoupení je definitivním aktem poslušnosti. Ježíš se nijak neodchýlí od své dráhy, nýbrž směřuje nejkratší a nejrychlejší cestou k Otci. A všechny, které mu Otec dal, bere s sebou. My jsme také s ním! „Spolu s ním nás vzkřísil a spolu s ním nás uvedl na nebeský trůn v Kristu Ježíši" (Ef 2,6).

Ježíš nás vybízí, abychom jako on a spolu s ním kráčeli touto cestou poslušnosti. Požádáme-li některého zralého křesťana, aby nám vyprávěl o svém putování k Bohu, bude to vždy příběh o poslušnosti, možná aniž by slovo „poslušnost" vůbec bylo vyřčeno. On řekl Bohu ano, někdy bylo to jeho ano uvědomělejší, rozhodnější, možná i dramatické, a přineslo ovoce a vedlo k dalšímu ano. Bez tohoto ano k Bohu nemůže nic v lidském životě uzrát. Je-li něčí život sterilní, je vždy důvodem příliš často opakované ne.

Ježíš si přeje, abychom se jeho prostřednictvím podíleli na poslušnosti Trojice, na souladu mezi jejími Osobami. Naše ano nás zavádí i do jeho ano. „Vždyť Boží Syn Ježíš Kristus... nebyl zároveň 'ano' i 'ne', nýbrž v něm jest jasné 'Ano!'" (2 Koř 1, 19). V něm a skrze něj se smíme stát účastníky onoho nepopsatelného trojnásobného ano, které říkají božské Osoby jedna druhé.

Obsahuje každý okamžik Boží vůli?

Otázka bude snad jasnější, když vzpomenu slov svého starého profesora filozofie, který říkal, že nemáme zapotřebí vzhlízet vzhůru ke hvězdám, chceme-li se dopátrat Boží vůle - něco, co podle jeho názoru křesťané dělají příliš často. Boží vůle není zapsána někde tam nahoře. Jelikož nám Bůh dal svobodnou vůli, chce také, abychom ji používali. Pokud se neprohřešujeme proti výslovně projevené Boží vůli a neporušujeme zákony církve, smíme sami rozhodovat, co chceme dělat. Jednáme-li podle zdravého rozumu, konáme tak Boží vůli. Svým způsobem rozhodujeme sami, co je Boží vůle, vždyť my ji vytváříme.

To zní krásně a my studenti jsme byli nadšeni. Což ovšem není důkazem, že profesor měl pravdu. Jednou jsem se zeptal svého dobrého přítele, zdali je Boží vůle ve všem, i v sebenepatrnější maličkosti. Odpověděl mi bez rozmyšlení: „Samozřejmě, jinak by poslušnost neměla význam". Odpověď byla při vší své jednoduchosti přesvědčivá. Je sotva myslitelné, že by se poslušnost měla vztahovat pouze na některé oblasti našeho života či na jisté časové úseky, i když někteří křesťané to možná takto vidí. Část našeho dne je věnována „povinností": práci, v nejlepším případě chvilčkám modlitby; v ostatních hodinách si děláme, co chceme. Poslušnost má svůj čas a svoboda má svůj čas, říkáme si. Může to být správné? Není poslušnost životním postojem, něčím, co ovlivňuje a prosycuje celou naši existenci? „Je nemyslitelné", píše Adrienne von Speyr, „že Ježíš, když se rozhodoval, zda vyučovat nebo se modlit, by tak činil s pocitem: 'Vlastně jsem docela dobře mohl dělat něco jiného'. Můžeme namítnout:... Ježíš měl vlastní vůli a mohl si rozhodovat sám. Nebo: Ježíš chtěl

udělat něco pro Otce a provedl to podle vlastních plánů. Takovéto námitky neobstojí. Rozhodující je pouze Kristovo neúnavné ano, nic jiného. Pro Ježíše znamená poslušnost tolik, že z ní činí stále nový a nový důkaz své lásky".¹

Dovedeme si představit, že by Maria dělila svůj život na dobu poslušnosti a dobu svobody? Cožpak nebyla vždy, v každém okamžiku, služebnicí Páně? Nežila od začátku až do konce pod vedením Ducha svatého? „Hle, jak oči služebníků k rukám jejich pánů, jako oči služebnice k rukám její paní, tak vzhlížejí naše oči k Hospodinu, našemu Bohu" (Z 123,2). Tak žila Maria, se zraky neustále obrácenými k Bohu. Její pohled byl jedinou velkou otázkou: Co si přeješ, abych učinila?

„Ti, kdo se dají vést Duchem Božím, jsou synové Boží", píše Pavel (Ř 8,14). Dovedeme si představit, že Boží Duch vede člověka jen někdy? Není snad typickým znakem křesťanského života, že v nás žije Duch svatý? Pavel výslovně poukazuje na to, že působení Ducha nás nezabavuje svobody. Jeho text totiž pokračuje: „Nepřijali jste přece Ducha otroctví" (Ř 8,15).

Spokojit se s pouhým vykonáváním svých „každodenních povinností" by znamenalo okleštění křesťanského ideálu. Každý okamžik k nám přichází se svou vlastní „povinností", či lépe řečeno se svým vlastním posláním: Bůh nás vybízí, abychom vykonali něco určitého. Měli bychom, jak říká de Caussade, být jako ručička na hodinách, která je ustavičně v chodu a každou minutu zaujímá přesně to místo, které jí přísluší. Není v životě okamžiku, kdy bychom mohli říci: na tento okamžik Bůh zapomněl, to je chvíle prázdnoty.

De Caussade rozlišuje mezi třemi druhy povinností.

1. Co máme činit na základě příkazů Boha a církve.
2. Co se děje z Boží prozřetelnosti a co musíme akceptovat (o tom pojednala první kapitola).
3. Vše, k čemu nás inspiruje Duch svatý. Úmyslem je, aby tato poslední kategorie postupně naplnila celý náš život.

V každém okamžiku je přítomna Boží vůle. My ji však nemusíme hledat někde „nahore". Je mnohem blíž. „Tento příkaz, který ti dnes udílím, není pro tebe ani nepochopitelný, ani vzdálený. Není v nebi, abys musel říkat: 'Kdo nám vystoupí na nebe, vezme jej pro nás a ohlásí nám jej, abychom ho plnili?' Ani za mořem není, abys musel říkat: 'Kdo se nám přeplaví přes moře, vezme jej pro nás a ohlásí nám jej, abychom ho plnili?' Vždyť to slovo je ti velmi blízko, ve tvých ústech a ve tvém srdci, abys je dodržoval" (Dt 30,11-14).

Úděl nás křesťanů je šťastný: víme, co si Bůh přeje. Smět znát Boží vůli je výsada. Bůh chce pro nás vždy jen to nejlepší. „Blaze nám, Izraeli, že je nám známo, co se líbí Bohu" (Bár 4,4). „Oznámil své slovo Jákobovi, nařízení svá a

soudy Izraeli. Tak žádnému z pronárodů neučinil, jeho soudy nepoznaly. Haleluja!" (Ž 147,19.20). Nebo naslouchej Mojžíšovi, s jakým nadšením hovoří o velké milosti smět naslouchat Božímu hlasu a vědět, co si Bůh přeje: „Jen se ptej na dřívější časy, které byly před tebou, od chvíle, kdy Bůh stvořil na zemi člověka. Ptej se od jednoho konce nebes ke druhému, zda se stala tak veliká věc anebo bylo o něčem takovém slýcháno. Zdali kdy slyšel lid hlas Boha mluvícího zprostředku ohně, jako jsi slyšel ty, a zůstal naživu?... Z nebe ti dal slyšet svůj hlas, aby tě napomenul, na zemi ti dal spatřit svůj veliký oheň a jeho slova jsi slyšel zprostředku ohně" (Dt 4,32-33.36). Ano, opravdu zprostředku ohně. Duch v nás je ohněm. Pakliže jsme nikdy nepocítili nebo aspoň netušili, že máme ve svém nitru oheň, nemůže nás překvapit, že neslyšíme jeho hlas.

„Hled'te pochopit, co je vůle Páně"

(Ef 5,17)

Obsahuje-li každá jednotlivost našeho života Boží vůli, je naším úkolem snažit se „pochopit, co je vůle Páně". Abychom mohli „poslouchat", musíme „naslouchat".

Bůh k nám promlouvá zvenku i zevnitř. Zvenku hovoří prostřednictvím bible, která je jeho slovem, a prostřednictvím církve, která jeho slovo tlumočí a zvěstuje. Církev je prodloužením vtělení a Ježíš sám jí zaručil, že stojí za vším, co církev říká: „Kdo slyší vás, slyší mne, a kdo odmítá vás, odmítá mne; kdo odmítá mne, odmítá toho, který mě poslal" (L 10,16). Této Boží vůli, která k nám přichází zvenku, musíme dávat přednost. Vyvstane-li rozpor mezi tím, co uvnitř pocítuji jako Boží vůli, a tím, co jako Boží vůli hlásá církev, musím dát přednost té druhé. Nepochybně se musí každý člověk řídit svým svědomím, avšak *křesťanskému* svědomí přísluší dávat se poučit biblí a církví. Pro křesťana je církev „mater et magistra": dává se jí vést a utvářet. - Bůh hovoří zevně rovněž prostřednictvím okolností (srv. první kapitolu) a našich každodenních samozřejmých povinností.

Vedle těchto jasně vytyčených cest jsou však oblasti, kde kroky nejsou vyznačené tak přesně. Máš si koupit televizor nebo ne, či v případě, že už ho vlastníš: budeš se dívat na dnešní program nebo ne? Ani bible, ani církev ti v tom neporadí. Někdy tě okolnosti vedou určitým směrem, ale někdy ne. Zde jde o to naslouchat Bohu, který hovoří zevnitř. Věříme, že v sobě máme Ducha, který nás chce vést a jemuž není lhostejné, co děláme. Když prosíme o světlo a vedení v nějaké záležitosti, neodpoví nám: „Mně to je jedno, dělej si co chceš". Duch svatý působí určitým směrem, nikoli pouze všeobecně a abstraktně tak, že například poukazuje na zákon lásky, nýbrž konkrétně. Přeje si, aby naše jednání bylo plodné, aby lampa byla postavena na svícen a svítila všem v domě (Mt 5,15).

Jak vědět, co si Bůh přeje? Máme „zpytovat, co nám říká naše srdce, naslouchat mu“, píše de Caussade. „Srdce je Božím tlumočnickem ve všech životních situacích. Zastřené Boží konání odhaluje své plány srdci, nikoli cestou myšlenky, nýbrž citu (par instincts)“.² Scholastická teologie hovoří o „potentia oboedientialis“: duševní vlastnost, která nás uschopňuje k tomu, abychom byli poslušní. Tato duševní schopnost leží hlouběji než všechny ostatní, díky jí se otvíráme Bohu a jsme s ním v přímém spojení.³ Je člověku vrozená. Protože se Bůh chce zjevit všem, stvořil člověka tak, aby dokázal toto zjevení přijmout. V člověku jsou již od narození dveře otevřené k nebi. Bohužel se zdá, že je často cílem výchovy tyto dveře zavřít.

Jak funguje tato schopnost poslušnosti? Reaguje na Boží vůli vnitřním puzením, instinktem, intuicí. De Caussade rád hovoří o „attraits non suspects“, vnitřní náklonnosti, již není důvodu nedůvěřovat. Není zapotřebí velké znalosti vlastního nitra, abychom poznali, že ne každá vnitřní náklonnost pochází od Boha. Čím lépe známe sami sebe a hlavně čím lépe známe Boha, tím snáze dovedeme také rozlišovat mezi tím, co pochází z našeho egoismu a co prýští z hlubší úrovně, kde sídlí Bůh. Protože Bůh je „Bohem pokoje“ (1 Koř 14,33), vede jeho vůle zpravidla k opravdovému pokoji. Naše sobectví naopak směřuje ke zklamání a prázdnotě. Zde máme kritérium, které nám může dopomoci k poznání Boha. Pakliže jsme dali průchod vnitřní přitažlivosti a pocítili hlubší pokoj, pak můžeme věřit, že jsme dali své ano Bohu. Často víme již předem, zdali nám určité jednání přinese pokoj nebo neklid. Vyrůstá v nás jakási schopnost rozlišování, která nám čím dál víc usnadňuje Boha poznat.

Typickým příkladem vnitřní náklonnosti, která přichází od Boha, je poslání stát se řádovým bratrem či knězem. Jak mohu vědět, že jsem opravdu povolán?, tážeme se často sami sebe. Zpravidla se nám neozve hlas z nebe, který by nám řekl, co máme dělat. Zato cítíme ve svém nitru rostoucí jistotu božské výzvy. Jistotu, která se nám dál potvrzuje v pocitu pokoje dokazujícím, že jsme pochopili vážnost svého poslání, když po mnohém vzdorování a zdlouhavém zápasu posléze před Bohem kapitulujeme.

Naslouchat Duchu, jenž hovoří z našeho nitra, je něco zcela jiného než zachovávat poslušnost vůči určitým pravidlům nebo vykonávat svou povinnost. Rozdíl nejlépe pochopíme, když pomyslíme na Ježíše. To, co Ježíš dělá, není jen uskutečňování detailního plánu, který má připravený v kapse. Jeho láska k Otci je tak velká, že ani na okamžik od Otce neodvrátí zrak. Ježíš neustále zkoumá svého Otce, aby věděl, co má dělat. Zde stojí všechno ve znamení lásky. Zde probíhá ustavičný dialog s Otcem. „Chceš?“ táže se Otec. „Ano, Otče“, odpovídá Syn. Jsme daleko od Kantova kategorického imperativu či ploché a uhlazené morálky, na niž se křesťanství často redukuje.

Mnoho lidí se obrací k Bohu, až když stojí před důležitou a rozhodující volbou. Používají Boha jako počítače, jehož úkolem je odpovědět na určité otázky.

„Nemáme vkládat svůj život do Božích rukou“, píše Martin Lonnebo, „s požadavkem, aby se stala jeho vůle, když jde pouze o jednu volbu. To je chyba. Často nedostaneme zřetelnou odpověď, když v modlitbě klademe Bohu otázky. Může se přihodit, že budeme stát stejně bezradní - po modlitbě jako před ní. Tajemství evangelijní bezstarostnosti nespočívá v tom, že odevzdáváme svůj život Bohu jen občas. Tajemství totiž zní: Nikdy Boha neopust'! Nech celý svůj život spočívat v jeho mocné a zároveň láskyplné ruce“.⁴

„Jak je tomu s mužem, jenž se bojí Hospodina? Ukáže mu cestu, kterou si má zvolit“ (Ž 25,12). Pakliže se naše schopnost poslušnosti nezaostřila ustavičným souhlasem s jasnou a spolehlivou Boží vůlí, nemůžeme počítat s tím, že dokážeme jeho vůli vnímat, až se octneme před volbou těžkou a nejasnou.

Otevřenost a pohotovost

Předpokladem k tomu, abychom dovedli vnímat podněty Ducha svatého, je základní postoj otevřenosti a disponibility. Tomuto postoji se můžeme naučit od Marie. Maria by se nikdy nemohla stát matkou Boží, kdyby před tím nebyla „služebnicí Páně“. Maria si neklade zbytečné otázky, jakou cestu si má zvolit. Ona ví, že jeho cesta je také její cestou. „Křesťan, který se chce něčím proslavit před Bohem“, píše Adrienne von Speyr, „má vždy možnost pokusit se na vlastní pěst konat velké skutky. Takto však daleko nedojde. Pravý růst spočívá v tom, že se bezvýhradně odevzdá k dispozici dosud neznámé vůli Hospodinově. Tato forma pohotovosti je typicky katolická. Pouze takto může dojít k naprosté otevřenosti... Katolík si nikdy, ve shodě s Božím příkladem, nezvolí nic mimořádného. Zvolí si poslušnost a nic víc“.⁵

V komentáři k slovům apoštola Pavla: „Nevíte, že vaše těla jsou údy Kristovými?“ (1 Koř 6,15) píše Adrienne von Speyr: „To, že Bůh nad námi vládne a disponuje námi, není nic pouze teoretického, tak aby to prakticky nemohlo být aktuální nikdy anebo jen výjimečně. Rovněž to, co se projevuje v požadavku bezvýhradné poslušnosti, není něco ohraničeného, nýbrž je to cosi absolutního a naléhavého. Bůh chce, aby námi mohl disponovat podle své libosti, s toutéž samozřejmostí, s jakou člověk vládne svými údy. Nepotřebujeme tedy při každé příležitosti zvažovat pro a proti, zda v aktuálním případě se sebou chceme dát nakládat či ne, nebo jak dalece a jak dlouho, zda Hospodin skutečně myslí nás anebo zda by mu tuto službu nemohl prokázat někdo jiný. Existuje pouze jedna bezpodmínečná ochota, vůle říci ano, poslušnost, která vlastně již více spočívá v Bohu než v nás. Měli bychom být Kristovými údy do té míry, že přijímáme jeho impulsy tak, jako tělesné údy chápou podněty lidské vůle a uvádějí je v činnost. Boží vůle používat nás se týká všeho v nás. Nikoli pouze toho, o čem víme..., nýbrž i všeho, co je nám neznámo“.⁶

Ano, i toho, co je nám dosud neznámo. „Znáš víc, než si myslíš," říká Bůh každému z nás. Máme toho v sobě tolik, co dosud dříme a čeká na probuzení. Bůh chce používat i našich neuvědomělých sil a možností. To vysvětluje pocit „Überforderung" (přetěžování), který vzniká dřív nebo později, když jsme se Bohu dali k dispozici. Domníváme se, že nám nestačí síly, že Bůh vyžaduje příliš mnoho. Zvládneme však mnohem víc, než si myslíme. Dokážeme přesně tolik, kolik si Bůh přeje. Svěří-li nám Bůh nějaký úkol, zavazuje se také, že nám dá tolik síly, kolik je k provedení úkolu zapotřebí. Nestačí-li vzbudit naše dřímající síly, vytvoří Bůh síly nové, anebo splní úkol sám. Tak jako ve svátosti. Který kněz může říci z vlastní vůle: „Zprošťuji tě tvých hříchů"?

Nulová pozice

Naprostá pohotovost předpokládá a obsahuje nulovou pozici. Pohotovost a nulová pozice jsou dvě stránky téže věci. Kdo zaujímá nulovou pozici, je ten, kdo nedává přednost jednomu před druhým. Netáhne nás to na jednu stranu víc než na druhou, a jestliže přece jen ano, pak si toho nevšímáme. To do našeho života nepatří. Nepřejeme si nic jiného než toto: aby se Boží vůle dala „jako v nebi, tak i na zemi". Když pak volíme mezi dvěma věcmi, nezvolíme jednu a neodmítneme druhou. Taková volba znamená vždy omezení a umenšení: něco vylučujeme. Kdo však má nulový postoj, nikdy nic neodmítá. Nezvolil si přece nějakou věc, nýbrž Boží vůli. Slova Malé Terezy „já si vybírám všechno", znějící dětinsky, nejsou výrazem nějakého vnitřního rozporu.⁷ Kdo si zvolil Boží vůli, nikdy nic neztratí. Jak bychom mohli něco ztratit tím, že jsme si zvolili Boha, toho, jenž je vše (Sir 43,27). To naše sobecká vůle, naše přirozené záliby způsobují, že všechno se nám zdá tak malé a těsné. Jakmile se vzdáme veškerých svých přání, začínáme mít účast na nekonečnosti Boží. A to není něco, co víme pouze skrze víru, nýbrž co sami zřetelně zakoušíme.

Čím více se blížíme nulové pozici, tím méně plánujeme. Jak mnoho z našeho plánování je ztracený čas! Plánujeme spoustu věcí, které nikdy nenastanou, a my musíme své plány ustavičně měnit. Kdo zaujímá nulovou pozici, dovede čekat. Má trpělivost. Boží vůle se ukáže, až přijde čas, nikoli dřív. Martin Lonnebo hovoří o tom, jak je „důležité dopřát životu čas. Většině z nás nepřináší rychlé rozhodnutí nic dobrého, především ne takové, které jsme učinili na základě náhodného citu nebo intelektuální analýzy. Hluboká rozhodnutí se mají činit celým tělem o nic méně než srdcem."⁸ V srdci sídlí Duch svatý a tam vnímáme jeho impulzy. Duch má své plány, a máme-li trpělivost, odhalí nám je. Snad ani neexistuje efektivnější způsob, jak odumřít sám sobě, než právě touto trpělivostí. Člověk běžného založení chce vědět, co se bude dít. Chce předvídat, určovat, vypracovávat plány. Jeho impulzivnost nezná hranic. Budeme-li místo naslouchání takovému člověku trpělivě naslouchat tomu, co našemu srdci říká Duch svatý, starý člověk bezpečně odumře.

Domníváme-li se, že nulová pozice činí z člověka loutku, jsme na velkém omylu. Bůh si nepřeje, aby člověk byl poslušný jako stroj. Člověk je osobnost s jistým tempera-mentem, určitými silami a dary. Všechno, čím člověk je a co má, musí vstoupit do služby. Musí milovat Boha „ze všech svých sil“. Není pouhým nástrojem bez vlastní vůle, který koná svou práci mechanicky. Přeje-li si Bůh, aby někdo konal určitou práci, bude člověku tato práce také milá. Musí ji milovat stejně, jako miluje Boha. Vyžaduje to naprosté odevzdání. Boží vůle se nevznáší někde nad prací, ani snad nestojí za ní. Boží vůle spočívá v práci samé. Přesně tak, jak je vtěleno Boží Slovo, je inkarnována i jeho vůle.

Žít v přítomnosti

Nevyčerpatelným zdrojem podivu a obdivu je skutečnost, že Boží vůle, která je tak veliká a obsáhlá, se může učinit tak malou. Kdo by přitom nepomyslel na eucharistii? Boha můžeme potkat v přírodě, obdivovat jeho moc a majestát v bouři, jeho nekonečnost v moři. Mnohem víc ho však vnímáme v malé hostii. V tom kousíčku chleba je soustředěna celá Boží přítomnost. Tak je tomu též s Boží vůlí. Spolu s Teilhardem de Chardin mohu hloubat o Božím úmyslu se světem a lidstvem, o vývoji směrem k bodu omega. Žiji však mnohem *víc* ve vůli Boží, když vykonávám drobnou, banální práci, kterou mi Bůh dává konat právě teď. Ano, čím žiji uvědoměleji, čím soustředěněji na přítomný okamžik, tím více jsem zajedno s Boží vůlí. V tom nejmenším potkávám to, co je ze všeho největší.

Každý z nás přichází na svět se snem udělat ze svého života něco velkého, něco, co zanechá stopy, co nese ovoce. Bůh sám nás k tomuto snu inspiruje. To on činí člověka velkým. „Jen maličko jsi ho omezil, že není roven Bohu, korunuješ ho slávou a důstojností“ (Ž 8,6). Jen kdyby člověk také dovedl pochopit, že může uskutečnit svůj sen pouze tak, bude-li plně přítomen v těch drobnostech a bezvýznamnostech, které musí v každé chvíli dělat. Neboť Boží nekonečnost potkáváme pouze v přítomném okamžiku. Čím více jsme soustředěni na současnou chvíli, tím zřetelněji se nám zjevuje věčná Boží přítomnost. Boží nekonečnost k nám stéká jakoby nálevkou, která je tak nepatrná a úzká, že jen stěží poznáváme, že to je nekonečnost. Přichází z malého otvoru pouze po kapkách. Nálevka je přítomnost. Přiložím-li ústa k nálevce, saji do sebe životodárnou nekonečnost. I to můžeme zakoušet. Čím koncentrovaněji žijeme, bod za bodem, tím více se nám otvírá obzor a máme pocit, že prostor, v němž žijeme, nemá hranic. Přítomnost je vtělená Boží věčnost. Kdo žije v přítomnosti, pije bez ustání věčnost.

„Když se odevzdáváme“, píše de Caussade, „nepotřebujeme k tomu nic jiného než se řídit přítomným okamžikem. Duše je lehká jako pírkó, plyne volně jako voda, je prostá jako dítě. Po celou dobu se pohybuje stejně lehce jako míč, aby mohla přijímat a uskutečňovat sebemenší vnuknutí milosti. Takové duše již

nekladou větší odpor než roztavený kov a již v nich nepozůstává nic tvrdého. Stejně jako roztavený kov na sebe dokonale bere formu, do níž byl vlit, tak i duše přijímá bez odporu jakýkoli tvar, který jí Bůh určil. Duše si počíná jako vzduch, který ochotně sleduje každý závan větru, a podobá se vodě, která se pružně přizpůsobuje jakékoli nádobě."⁹

V člověku, který se snaží čím dál víc žít v přítomnosti, vzniká nesmírná pružnost a pohyblivost. Jsme dokonale synchronizováni s Bohem. Zpravidla vezíme v tom, co kdysi bylo Boží vůlí, ale teď už jí není, anebo žijeme již v tom, co pravděpodobně Boží vůlí bude (nebo spíš nebude: zkušenost ukazuje, že ustavičně děláme chybné prognózy). Často žijeme současně v minulosti i v budoucnosti a to nám způsobuje pocit vnitřního rozpolcení a je možná hlavní příčinou naší únavy. Neodevzdali jsme Bohu svou minulost s jejími proviněními a bolestnými ranami. To vše s sebou vláčíme jako těžké břímě. Netroufáme si odevzdat Bohu ani svou budoucnost. Bojíme se, že Bůh by mohl naší důvěry zneužít. Kolik nás si netroufá modlit se: „Učiň se mnou, co se ti zlíbí. Ať se mnou učiníš cokoliv, děkuji ti za to. Jsem připraven na všechno, všechno přijímám. Nepřeji si nic jiného, než aby se tvoje vůle vyplnila na mně, na všech tvých tvorech"! A přesto se několikrát denně modlíme: „Buď vůle tvá, jako v nebi, tak i na zemi"!

Jsme-li tak zaujati svou minulostí a svou budoucností, nezbyvá nám pochopitelně ani energie, ani otevřenost pro přítomný okamžik, jediný, který zprostředkovává Boží vůli. Jako často sedáme stranou své pravé osobnosti, kterou „Pán učinil světlem" (Ef 5,8), stejně tak nezřídka hledáme i Boží vůli někde vedle, na nesprávném místě. Pokaždé přijdeme příliš brzy nebo příliš pozdě, nikdy nezastihneme přítomnost. Svéhlavě chceme jíst něco jiného, než nám předkládá Bůh, a pak se divíme, když máme potíže se zažíváním! Chceme jíst buďto staré zbytky nebo nedovařené jídlo, a divíme se, že je nám z toho špatně.

Když se naopak pokoušíme být s Bohem v souladu, dostaví se nám pocit blaha na těle i na duši. Vzniká tu pružnost. Žít v přítomnosti je v podstatě neocenitelné tělesné cvičení. Pracujeme a přestaneme pracovat, čteme a knihu odložíme, mluvíme a mlčíme, jíme a spíme, ustavičně jsme stoprocentně přítomni, avšak pohybujeme se v neustále se měnícím prostředí. Neděláme nikdy dvě věci najednou, vždycky jen jednu *po* druhé. Obracíme se na různé strany, podle toho, jak nás vybízí přítomný okamžik, který je Božím velvyslancem. Jsme jako onen osamělý pták u Jana od Kříže, pták, který obrací zobák proti větru, tj. vstříc Duchu svatému.¹⁰ „Vítr (Duch - řecky 'pneuma') vane, kam chce", praví Ježíš, „jeho zvuk slyšíš, ale nevíš, odkud přichází a kam směřuje" (J 3,8). Není zapotřebí to vědět. Jediné, na čem *záleží*, je být povolný. Tato ustavičná gymnastika je nejlepším lékem proti duchovnímu revmatismu, jímž trpí většina z nás. Jsme ochromení a těžkopádní ve svých reakcích, protože se zuby nehty držíme starých zkušeností a modelů svého jednání.

Jsme-li dokonale synchronizováni s Bohem, nikdy nemůžeme o nic přijít. Dostaneme přesně to, co nám Bůh chce dát, vždy vrchovatou měrou. Přitom nás postihne pouhé minimum zbytečných nesnází, sterilního utrpení. „Jak je to s tvou horečkou“, píše páter-jezuita Auguste Valensin Francoisovi, „proklínanou v budoucí existenci, o níž dosud nevíme, zda si ji náš Otec přeje, avšak požehnanou a vítanou v úloze jeho posla v její existenci nynější? Mezi tou nenávisť a tou láskou, tím odmítáním a tím přijetím není rozporu. Když se událost *děje*, je vždy nositelkou milosti. Než nastane, je pouze sama sebou - nezřídka čímsi strašným. Hle, to je jedno z tajemství radosti.“¹¹

Bezmeznost a jednota

Kdo jedná podle vlastní vůle, ustavičně naráží na hranice. Všechno vychází z vlastního já a nese jeho pečeť. Pokud toto já rozhoduje autonomně, je všechno dění soustředěno na ně a poznamenáno jeho omezeními. Čím poslušnější však člověk začíná být, tím více se jeho vlastní já ztrácí ve prospěch věci, totiž Boží vůle. Boží vůle nezná hranic. Bůh chce být všechno ve všem (1 Kor 15,28). Žít v jeho vůli znamená žít bez hranic, stát se součástí jeho nekonečnosti.

Zároveň získává život vnitřní soudržnost a jednotu. Hovořil jsem o pružnosti a povolnosti, která člověka uschopňuje pro různorodost neustále se měnících úkolů. Tato různorodost však nevyklučuje jednotu (stejně tak jako „troji-tost“ v Bohu nevyklučuje jeho jedinnost). Kdo je poslušen Boží vůle, koná v podstatě vždy jedno a totéž. To Boží vůle dodává věcem jejich podstatnou skutečnost. Vše stvořené je v podstatě „pomíjivost, samá pomíjivost“ (Kaz 1,2). „Vše je ničím“ (no era todo nada), říká i Terezie z Avily. Jakmile se však nějaká věc octne v magnetickém poli Boží vůle, její prázdnota se vyplní. Je to tentýž elektrický proud, který prochází vším, čeho se dotkla Boží vůle. Samy o sobě se věci podobají suchým kostem, jak o nich čteme u Ezechiela, když však do nich vešel Boží Duch, ožily a stali se z nich živí lidé (Ez 37,1-14). Pater de Caussade hovoří o dvojí „redukci“. 1. Nejprve se všechno zredukuje na nic: „Když všechno stvořené se tímto způsobem rozplyne v nic...“ Nebo slovy apoštola Pavla: „A vůbec všechno pokládám za ztrátu, neboť to, že jsem poznal Ježíše, svého Pána, je mi nade všechno“ (Flp 3,8). 2. „Potom se všechno zkondenzuje v Boží příkaz“. To, co mám v daném okamžiku na práci a co samo o sobě patří k tomuto „nic“, se najednou stane hodnotným díky Boží vůli. Jeho vůle přiměje to, co bylo mrtvé, aby opět povstalo.

Protože vůle Boží, a nic jiného, dává věcem jejich skutečnost, činí ten, kdo je poslušen Boha, stále totéž. Různorodost pracovních úkolů se mění pouze na povrchu. „Kontemplativní člověk“, píše Chapman (1865-1933) (sám bych přeložil tento výraz takto: člověk, který žije v dokonalém odevzdání do Boží vůle), „činí ve dne v noci ustavičně totéž. Modlí se, snídá, pracuje, mluví nebo odpočívá, především si je však vědom, že koná Boží vůli. Různé druhy činnosti

pokládá za viditelné projevy trvalého vnitřního zaměření. Představ si dlouhou procházku: jdeš do kopce a z kopce, v dešti, slunci nebo větru. Činnost chůze je však stále stejná, tytéž pohyby nohou, chvílemi lehké, chvílemi těžké, někdy příjemné, někdy nepříjemné."¹³

Místo abychom se zabývali různými věcmi, věnujeme se celou dobu Bohu. Neulpíváme na předmětech, nýbrž se přimkneme k ruce Boží, která je člověku předkládá, aby na nich pracoval. Místo abychom užívali *věcí*, těšíme se z toho, že jedná *Bůh*, máme z toho radost. Prostřednictvím těchto věcí nám Bůh dává své dary.

Na počátku jsem hovořil o pocitu vnitřního roztříštění a rozpolcenosti, který v nás může vzniknout, když se pokoušíme dodržovat všechna pravidla a všechny předpisy, náležející do křesťanské etiky. Takováto roztříštěnost může být ještě horší, když si začneme vytyčovat pravidla *sami*. Tauler píše: „Pokud ulpíváme na množství cvičení a pravidel, která jsme si vytvořili podle vlastní vůle, a pokud se jimi šatíme, nemůže nás Ženich odít tak, jak chce *on*. Nedbej o cvičení nebo skutky, nýbrž zaměř všechnu svou pozornost na Boží vůli... Neřid' se podle toho či onoho. To by byla úplná zaslepenost. Nehled' na lidi, jak si počínají: 'O, Pane, kéž bych se dovedl ovládat! Jak toužím po vnitřním klidu a jak si přeji podobat se tomu či onomu člověku!' To, co je pro jednoho život, znamená pro druhého smrt. Proto musíš být především pamětliv poslání, které ti dal Bůh, a řídit se podle něj. Budeš-li tak činit s velikou pozorností, bude se ti tvé poslání jevit stejně jasné jako tvoje vlastní ruka."¹⁴

Pravá svoboda

Mohli bychom si myslet, že se ze života stane nesmírná nuda, budeme-li ustavičně poutáni Boží vůlí, zvláště když Boží vůle zasahuje všechny detaily života. Nikdy už nesmět dělat, co sami chceme! Přitom však přesně to, co si přejeme, je naslouchat Bohu a poslouchat ho. Objasní se nám to, naučíme-li se rozlišovat mezi povrchní a hlubokou vůlí v člověku. Často ztotožňujeme lidskou vůlí s tím, co je výlučně jen jeho vůlí povrchní. Povrchní vůle je ta, která obvykle stojí v službách egoismu. Poprava sluchu všem vzájemně si odporujícím popudům, dává se vést proslulou dvojicí: „mám rád - nemám rád". To ona je poslušná toho rozumu, který sobecky hledá zisk a prospěch. - Hluboká vůle naopak stojí ve službách lásky. Hluboká vůle odpovídá naší vrozené touze po Bohu. Hluboká vůle „si přeje" Boha, proudí mu vstříc a *nachází* v něm uspokojení.

Když má naše povrchní vůle možnost se vyžít, když si dělá, co chce, můžeme ovšem získat zdání svobody. Tato svoboda však sdílí povrchnost vůle a zaslouží si spíše označení „otročtví", protože zablokovává hlubokou svobodu. Povrchní a hluboká vůle míří proti sobě. „Touhy lidské přirozenosti směřují proti Duchu

Božímu, a Boží Duch proti nim. Jde tu o naprostý protiklad" (Ga 5,17). Jakmile se snažíme žít na úrovni hluboké vůle, pochopíme, že teprve teď jsme doopravdy svobodní, a co bychom ztratili, kdyby nás i nadále dirigovala vůle povrchní.

Svoboda a poslušnost si tedy vzájemně neodporují. Svoboda je opravdová, když nám dává možnost naslouchat Bohu a stavět se kladně k jeho vůli. „Svoboda je stav, kdy srdce již není ničím vázáno, nýbrž může sledovat Boží vůli" (František Saleský). Svoboda je možnost konečně dělat to, k čemu jsme stvořeni, být spojeni se svou pravou bytostí a v ní zapustit kořeny. Je to otázka bytí či nebytí. „To be or not to be, that is the question". Jsi-li stvořen jako proud, který směřuje k Bohu, buď tedy proudem. Jsi-li stvořen v podobě ucha („protesals mi uši" Z 40,7), buď uchem. Být něčím jiným, než čím jsi, tě nutně odvádí od svobody do určité schizofrenie. Apoštol Pavel rád hovoří o svobodě, k níž nás osvobodil Kristus, svobodě, která spočívá v tom, že jsme se stali Božími služebníky (Ř 6,22).

Mezi pravou svobodou člověka a svobodou Boží vládne nádherná harmonie. Kdo je svobodný (nikoli spoutaný), dává Bohu svobodu, aby činil, co chce. Jsi-li sám osvobozen od všech brzd a zablokování, má i Bůh svobodu naplnit tě tím, čím chce. Na co dlouho čekal, se konečně může stát skutečností. Jakmile jsou přestřižena všechna vlákna, která tě poutala k předmětům, může tě Bůh vést k cíli svým vlastním božským tempem. Nebo obrazem Jana od Kříže: Když se otevrou všechny okenice a roztáhnou všechny záclony, může sluneční svit proudit do komnaty srdce a zplna ji prozářit.¹⁵ Světlo chce svítit, oheň chce hřát. Naše svoboda dává svobodu Bohu.

Jestliže díky lidské svobodě bude Bůh mít svobodu nakládat s člověkem podle své vůle, budou se celou dobu dít překvapující věci. Co Bůh činí, je vždy nové a originální. „Stále je to jedno a totéž konání, píše de Caussade, "a v každém novém okamžiku vyvolává nové výsledky. A tak to bude pokračovat navěky. Díky tomuto konání byli stvořeni Ábel, Noe a Abrahám, všichni naprosto různí. S Izákem se objevilo něco nového, Jákob ale nebyl jeho kopií, a ani Josef nebyl kopií Jákobovou. Mojžíš neměl mezi svými předky obdoby. David a proroci mají zcela jiný charakter než patriarchové. Nad všechny vynikl Jan Křtitel. Ježíš jako prvorozený nemá sobě rovného. Apoštolově dospějí dál pod vlivem jeho Ducha, než kdyby se pokoušeli sami znovu vykonávat tytéž činy. Ježíš se nedržel v rámci určitých hranic, které si sám vytyčil. Ježíš si nepočínal do písmene přesně podle všech svých výroků. Jeho dokonalou duši řídil vždycky Duch svatý. Protože jeho duše vždy stála pod vlivem Ducha, nemusela se tázat minulého okamžiku, jak zformovat okamžik následující. Boží milost dýchala na všechny okamžiky Ježíšova života tak, aby se vytvářely v souladu s věčnými myšlenkami, jež svatá Trojice chovala ve své skryté a neproniknutelné moudrosti... Všem požehnaným duším se dostane podílu na tomto Božím životě.

V každém z nich vstane z mrtvých tentýž Kristus, avšak různým způsobem. Život všech světců je životem Kristovým a novým evangeliem. Líce ženichovy jsou přirovnávány k balzámovému záhonu, k schránce kořených vůní (srv. Pis 5,13). Božské dílo prozřetelnosti se stane dílem zahradnickovým, který krásně upravuje květinové záhony. Žádný ze záhonů není úplně podobný záhonu druhému. Není dvou květin zcela shodných nebo takových, o nichž lze říci, že jsou stejné, leda ve věrnosti, s níž odpovídají na skutky Boží".¹⁶

Bůh nemá zapotřebí vyhledávat pozoruhodné úkoly, aby učinil z každého člověka výjimečnou bytost. Člověk se stává originálním tím, že plní zcela všední povinnosti. Každý, kdo se poctivě snaží ve svém životě být poslušen inspirace skrze Ducha svatého, ví, že život, který se zvenčí zdá být jednotvárný a nudný, může být krajně dobrodružný a napínavý. Není tomu stejně tak s vnějším vzezřením člověka? Každý obličej má dvě oči, dvě uši, nos a ústa. Nic nemůže být jednotvárnější, a přesto, jaké nekonečné množství variací! Tak velkých, že se nám zdá podivné, když si dva lidé jakoby „vypadli z oka“.

Pak chápeme, proč je riskantní číst životopisy svatých, jestliže to děláme s úmyslem přesně je následovat. K čemu nás životopis světce může inspirovat, je přání, abychom žili v téže naprosté poslušnosti a úplném odevzdání, ve stejné otevřenosti k ustavičně novým podnětům Ducha svatého. Je úchvatné pozorovat, co Bůh dokáže učinit s člověkem, který je ochoten následovat Beránka, kamkoli jde (Zj 14,4). Je však užitečné vědět, že Beránek je zcela „nevypočitatelný“ a že dovede najít pro každého člověka novou, překvapující dráhu.

Vzpouora člověka

Od doby, kdy Adam zhřešil v ráji, není již poslušnost samozřejmá. Ve skutečnosti se samozřejmou stala spíš neposlušnost. Kdo chce být poslušný, musí překonat mnoho překážek. A kdykoli upadl do neposlušnosti, je pro něj vždy těžší být příště poslušný.

Časem se neposlušnost může stát zásadním postojem, který se netýká pouze vůle, nýbrž i rozumu. Člověk začne diskutovat s Bohem a činit ho zodpovědným. Diskuse s Bohem je stará jako člověk sám. Začala již v ráji rozhovorem mezi ženou a hadem: Proč nesmíme jíst to ovoce? Nač takový zákaz? Bere-li Bůh naši spásu vážně, proč se tedy neprojeví zřetelněji? Proč nám to trochu neusnadní? Proč tolik utrpení? K čemu takové množství nerealistických požadavků, jimž žádný člověk na světě nemůže dostát? A nakonec základní otázka: Proč stvořil Bůh člověka a dal mu svobodu hřešit? Proč jej nestvořil v nebeském stavu tak, aby hřích byl u něj vyloučen? Bůh viděl, že to, co stvořil, je dobré, praví bible. Je však poctivé tvrdit, že všechno bylo dobré? Nemělo by se spíš říci, že všechno bylo od počátku pochybené? Proč Bůh stvořil člověka tak slabého a tak hloupého, že takřka nedokázal nic jiného než hřešit?

Předběžně bychom mohli odpovědět, že Bůh stvořil také anděly, kteří nejsou ani slabí ani hloupí, a že někteří z nich přesto prese všechno zhřešili. To však nevyřeší celý problém. Odpověď najdeme - byť se to zdá protismyslné - v Boží lásce samé.¹⁷

Co vede Boha k tomu, aby stvořil člověka, je jeho velkomyslnost. Bůh si nechce ponechat svůj život jen sám pro sebe, nýbrž si přeje, aby se na jeho bohatství směly podílet též jiné bytosti. Proto stvořil člověka „k svému obrazu“ (Gn 1,27). Bůh si přeje, aby člověk mu byl podoben co nejvíc. Kdo však a jaký je Bůh? Bůh je sebevydávání. V svaté Trojici se Otec zcela vydává Synovi. Neříká „já“, nýbrž „ty“. Vydávat sám sebe patří k Boží povaze, báje to vůbec jádro jeho podstaty. Kdyby nás Bůh hned od začátku stvořil v nebeské podobě tak, abychom ho zřeli tváří v tvář, jistě bychom nikdy nezhřešili. Chybělo by nám však něco důležitého. Nemohli bychom se podílet na vzájemném vydávání, které je podstatou sv. Trojice. Naše touha odevzdat sám sebe by nikdy nemohla být uspokojena, protože bychom si museli jasně uvědomit, že my sami nedáváme vůbec nic, zato že Bůh dává všechno, dokonce i naši lásku k němu. Viděli bychom, že jsme vedeni cestami lásky, strháváni neodolatelným proudem, aniž bychom k tomu mohli říci své osobní ano. Život v nebi má do sebe cosi nevyhnutelného a neodolatelného. Každý z nás by byl nucen říci: My jen přijímáme, sami jsme nikdy nic nedali.

Jsmeli-li zde na zemi vystaveni zkouškám, musíme-li bojovat, abychom dokázali říci Bohu ano, je to proto, aby nám Bůh na věčnosti mohl říci: „Dal jsi mi něco. Nejsm sám, kdo dává, nýbrž dáváme si navzájem. Já se vydávám z vděčnosti, protože tys mi dal něco, co jsi mohl odmítnout. Teď mi již nemáš co dát, jednou jsi to však učinil a to má věčnou hodnotu. Nikdy ti to nezapomenu.“

Teologie nás odjakživa učí, že si nemůžeme něco „zasloužit“ ani v nebi, ani v očistci. „Zasloužit si“, tj. udělat něco pro Boha, náleží k našemu pozemskému životu. V nebi jsme pouhým stéblem slámy, které sem připlavil oceán. Zde je láska, šumící příval lásky, avšak z vlastní vůle zde nic ze sebe nevydáváme.

Jsmeli uchváčení, dychtiví, rozníčení, avšak sami nic doopravdy „nedáváme“. Či lépe řečeno dáváme tím, že jsme jednou již dali, to jest že jsme jednou dobrovolně řekli Bohu své ano, a tím jsme teď v tomto ano zakotveni na vždycky.

Jen Bůh se může vydat úplně, v naprosté svobodě, bez jakékoli možnosti nějakého ne. V Bohu se dokonale slučuje svoboda s nutností. Dávat je jeho podstatou. A tuto podstatu nezískal, nýbrž on jí je. Bůh je svým vlastním základem. Pro nás je důležité mít svobodu nedokonalou, abychom mohli dávat. Chceme-li mít možnost říci Bohu své ano, musíme mít také svobodu říci ne. Neexistuje-li pro nás možnost říci ne se vším, co tento postoj s sebou přináší v podobě hříchu a utrpení, je-li naše ano jen důsledkem nevyhnutelnosti, pak nemůžeme říci, že něco Bohu dáváme. Nezbytné ano by samo o sobě přece bylo

darem od Boha a nikoli něčím, co máme sami ze sebe, tak jak je tomu u Boha. A ne-můžeme-li Bohu něco dát, nemáme podíl na Duchu Božím, který je svou podstatou je Darem.

Že člověk může něco Bohu dát, že má „zásluhy“, jak to vyjadřuje katolická teologie, je podstatným prvkem naší víry. Bez toho člověk není úplně účasten života Trojice, který spočívá ve vzájemném dávání a přijímání.

Kdyby Bůh nám hned od počátku dal patřit na svou tvář, byli bychom rovněž od začátku definitivně uvedeni do stavu stálého přijímání. Bůh si však přál, abychom byli jako on a žili z dávání i přijímání.

Větší čest nám nemohl prokázat!

BÝT BOŽÍM NÁSTROJEM

Cílem dvou prvních etap odevzdání je ochotně se sklonit před Boží vůlí tak, jak se nám zjevuje v různých okolnostech života, a poslušně vykonávat úkoly, které nám ukládá Bůh. Tyto dvě etapy probíhají do určité míry současně. Můžeme je nazývat pasivní a aktivní dimenzí. Třetí etapou je však zcela nové stadium a předpokládá, že se člověk dlouho cvičil Boží vůlí přijímat a poslouchat ji. Zde již není rozdíl mezi aktivitou a pasivitou, spíše můžeme hovořit o pasivní aktivitě. Člověk je ve skutečnosti v svém jednání poháněn Bohem. V této třetí etapě odevzdáváme sami sebe a své duševní schopnosti Bohu tak úplně, aby jich mohl použít podle toho, jak bude chtít. V druhé etapě to, co si Bůh přeje, činím já, *dělám to pro něj*. Ve třetí etapě naopak Bůh používá mne, *činí tak skrze mne*.

To je něco nového a platí zde nová pravidla. „Někdy žije duše více v Bohu“, píše de Caussade, „jindy opět žije Bůh více v duši.“¹ Jde zde o dvě různé fáze, z nichž každá má svůj vlastní životní styl. „Žije-li duše v Bohu, dbá pečlivě toho, aby si pravidelně přisvojovala všechno, co slouží jejímu spojení s Bohem. Už předem je vytyčeno, jakými cestami se má ubírat, jsou tu určité doby pro její duchovní četbu, pro zpytování svědomí a pro styk s druhými. Její duchovní rádce jí stojí po boku a všechno, dokonce i její hovory s ním, jsou již předem stanoveny.“² Zde tedy rozhoduje a plánuje člověk sám. Činí tak podle starých vyzkoušených pravidel askeze. Toto všechno je dobré a nutné během první části cesty. Situace se však úplně změní, žije-li Bůh v duši. „Když Bůh žije v duši“, pokračuje de Caussade, „musí se duše zcela odevzdat jeho moudrosti... Z ní samé již nepřichází nic. Jediné, co duše vlastní, je to, čím ji přítomný okamžik činí účastnou na jejím původu, Bohu, jenž ji oživuje: avšak bez vytyčení cesty, bez potravy na cestu. Duše je jako dítě. Můžeš ji vést, kam chceš... Bůh, který nemůže nalézt čistší postoj duše, než je osvobození nevěsty od všeho, co pochází z ní samé, a který ji nechává žít pouze ze své milosti a ze svého díla, jí ve vhodný čas předkládá knihy či jí dává to poznání, jaké potřebuje, duši se dostává daru vidět do sebe samé, dostává pokyny a rady od něj i pomocí příkladů moudrých lidí. Toto všechno, čeho jiné duše dosahují vlastním úsilím, získává ona svým odevzdáním Bohu, a co jiné duše bedlivě střeží pro svou potřebu, dostane tato duše právě tehdy, kdy to potřebuje, aby se toho potom zas vzdala. Ze všeho si přisvojuje právě tolik, kolik Bůh zamýšlel, aby dostala. Neboť tato duše chce žít pouze skrze něj.“³

Je důležité, abychom nevstoupili do této naprosté závislosti předčasně. Abychom se mohli zcela odevzdat Bohu, musíme nejdříve shromáždit všechno, čím jsme a co máme. Díváme-li se sami na sebe jen jako na sbírku rozptýlených útržků, o nichž nevíme, jak spolu souvisejí, pak nemůže být o nějakém

dokonalém odevzdání ani řeči. Nemůžeme se odevzdat, nejsme-li ničím. Nejdříve musíme zjednat pořádek ve své bytosti. Co bylo rozptýlené, musí se posbírat a sestavit v celek. Nebo jak praví Jan od Kříže: můžeme vyjít ze svého domu, teprve když „dům se zklidnil“.⁴ Kdo je zvyklý sledovat pouze svůj vlastní vkus a svá vlastní přání,⁵ kdo se dosud nenaučil zaměřovat čtyři vášně - radost, naději, bolest a bázeň - k Bohu⁶, není pro tuto naprostou závislost zralý. - Stejně důležité však je, když nastal pravý čas, mít odvahu sevření uvolnit a kormidlo předat Bohu. Není snad smutné svéhlavě trvat na tom, že *chceme jít*, když jsme povoláni k tomu, abychom *letěli* „rychlostí svaté Trojice“ (P. Molinié)? Škoda, že ze strachu před falešnou mystikou si často netroufáme hovořit o oné druhé části cesty, kde již nemáme právo sebeurčení, kde „nežiji už já, ale žije ve mně Kristus“ (Ga 2,20), kde se skutečně stane pravdou, že jsme „živi Božím Duchem“ (Ga 5,25). V životě každého křesťana by měl nastat čas, kdy budeme nástrojem Božím a ničím jiným.

Odevzdat VŠECHNO

V této třetí etapě je odevzdání mnohem radikálnější, mnohem „totálnější“, než jak to platilo pro etapu první a druhou. Tam jsem se vzdal vlastní volby, co bych měl dělat. Snažil jsem se vyzkoumat Boží vůli a tu pak uvést ve skutek. Ale byl jsem *to já*, kdo uskutečňoval Boží vůli. Teď nabízím Bohu nikoli pouze svou vůli, nýbrž všechny své možnosti, všechnu svou duševní sílu, aby *on* sám uskutečnil svou vůli *skrze mne*. Dříve jsem na housle hrál já. Byl to sice Bůh, kdo mi dal partituru, a já jsem poslušně hrál podle not, které Bůh přede mne postavil. Teď předávám housle Bohu a nechávám hrát jeho. Všichni mohou slyšet, že to jsou tytéž housle. Mají své zvláštnosti a nedostatky. Přesto si hudba, kterou jsem provozoval já, a ta která zní teď, vůbec nejsou podobné. Bůh nejenže využívá všech možností houslí, nýbrž je v jeho hře něco, co ho prozrazuje. Ne že bych se snad byl zdokonalil ve hře já. Nikoli, zde hraje umělec nejvyšší úrovně.

Být Božími houslemi je něco zcela jiného, než hrát na housle pod Božím vedením. Teď už se Bůh nespokojuje s tím, aby určil, co se má hrát, nýbrž sám se dotýká strun mých duševních schopností. Bůh tak může učinit, až když bezpečně svírá housle ve svých rukou, když mé odevzdání neplatí pouze pro část mé osobnosti, nýbrž pro mne celého: „Odevzdávám svou duši do tvých rukou,“ modlí se bratr Charles, „dávám ti ji, můj Bože, s celou láskou svého srdce... protože je potřebou mé lásky dát se, odevzdat se do tvých rukou bezvýhradně“. Děláme to, co Bůh činí a činil odjakživa: Otec dává celý svůj život Synovi, Syn jej vrací Otci, a tímto darovaným vylitým životem je Duch sám. Dát svůj život znamená zemřít. Pro mnohé z nás je smrt okamžikem, kdy je nám život odnímán, okamžikem, kdy Bůh, jenž sám chce být životem člověka, konečně nad vzpurným člověkem zvítězí a odejme mu život, který člověk ve své

chamtivosti ukořistil a přivlastni si ho, přestože patří a i nadále by měl patřit Bohu. Zpravidla musí Bůh použít trochu násilí, neboť člověk klade odpor až do poslední chvíle.

Proč čekat tak dlouho s tím, co se stejně musí stát a co tak nekonečně obohacuje, učiníme-li to dobrovolně? Proč neříkat s Ježíšem: „Nikdo mi ho nebere, ale já jej dávám sám od sebe" (J 10,18)?

V křesťanské tradici existuje jiná známá modlitba, která vyjadřuje dokonalé odevzdání, totiž „Suscipe" Ignáce z Loyoly: „Vezmi si, Pane, a přijmi všechnu mou svobodu, mou paměť, můj rozum a celou mou vůli. Všechno, co mám a co vlastním: tys mi to dal. Tobě, Pane, to vracím. Všechno je tvé. Dej mi svou lásku a milost, ty mi stačí." Zní to úžasně, nutno však přiznat, že úplně se Bohu odevzdat není snadné. „Je to stejně prosté," píše Abbot Chapman, „jako vrhnout se do neviditelného ohně, a má to stejný efekt. Oheň spaluje nejdříve tvůj oděv, potom tvé maso a nakonec tvé kosti. Je hrozné upadnout do ruky živého Boha (Žd 10,31). Avšak Bůh je v každém případě nekonečná moudrost a bezmezná láska. Otázkou je, zda je široká cesta skutečně pohodlnější než úzká branka."⁷ Ano, i když je těžké se odevzdat, je ještě těžší proti Bohu bojovat a odolávat mu.

Je možné milovat, a přesto se neodevzdat? Pravá láska vede nevyhnutelně k naprostému odevzdání. „Milovat znamená dát všechno a navíc dát sám sebe", píše Terezie z Li-sieux ve své básni o Marii.⁸ Proto není odevzdání něčím, co nezavazuje. Je stejně závazné jako láska. „Miluj Pána, svého Boha, ze všech svých sil" znamená: „Úplně se odevzdej". Kdo nechce učinit to druhé, nechce ani ono první.

„Často jsem pozorovala", píše francouzská mystická Lucie Christine (1844-1908), „že akt úplného a naprostého odevzdání svaté vůli Boží téměř vždy bezprostředně přivodí milost spojení."⁹ Můžeme snad dokonce říci, že naprosté odevzdání je samo již spojením. Když muž přilne ke své ženě, stanou se jedním tělem, praví Hospodin (Gn 2,24). Bůh předpokládá, že i žena přilne k svému muži, avšak tato oboustrannost není v lidské lásce samozřejmá. Je však nesporná, když jde o vztah k Bohu. Na straně Boží je odevzdání naprosté. Bůh je „tělem, které se vydává" a „krví, která se vylévá". Bůh pouze čeká, že i my se vydáme. Učiníme-li tak, spojení se uskuteční. Bůh k nám přichází v eucharistii obětovaný, nám zcela vydaný, aby v nás vyvolal stejné odevzdání. Nepřijmeme-li eucharistii alespoň s touhou po dokonalém odevzdání, obrátí se všechno v lež. Nechceme-li odpovědět na naprosté odevzdání Boží svým vlastním naprostým odevzdáním, uzavřeme tak Bohu cestu.

Nechme Boha jednat

Naprosté odevzdání, které zde máme na mysli, znamená, že veškerou odpovědnost vložíme na Boha. Dáváme Bohu svůj rozum, aby ho použil k

myšlení podle vlastního uvážení. Svěřujeme mu svou vůli k inkarnaci jeho božské vůle, k tomu, aby se jeho vůle děla skrze vůli člověka. Dáváme Bohu svou paměť, aby ji svým dotekem přiměl upamatovávat se pouze na to, co on sám pokládá za důležité. Dáváme samy sebe a všechny své síly Bohu k dispozici. „Teď je odpovědnost na tobě“, říkáme Bohu. A Boha to těší, protože právě toto si celou dobu přál a toužil po tom. Terezie z Avily popisuje konečné spojení s Kristem mimo jiné těmito slovy: „Hospodin se ukázal hned po přijímání v plném lesku, majestátu a v celé své kráse, jak učinil již dříve po svém zmrtvýchvstání, a pravil jí, že teď nastal čas, *aby na sebe vzala jeho záležitosti jako své vlastní, a on že převezme péči o záležitosti její*“ Bůh si přeje vzít na svá bedra naše záležitosti. Pravdou je, že se to stane definitivní skutečností až v sedmé komnatě hradu v nitru. Bůh si však přeje, abychom ho již nyní znovu a znovu nechali přebírat odpovědnost. Neučiníme-li tak, nikdy k sedmé komnatě nedospějeme. Toto cvičení přece nevyžaduje *námahu* ve vlastním slova smyslu. V dramatu Paula Claudela *Saténový střevíček* říká páter jezuita: „O oběti mluvmе, když při každé volbě, kterou musíme podstoupit, jde pouze o takřka neznatelný pohyb, jen jako když pohneme rukou! Námahu vyžaduje pouze zlo, protože stojí v rozporu se skutečností.“ Bojovat proti skutečnosti je pracné, zato skutečnost přijímat vždy vede k úlevě a osvobození.

Páter de Caussade říká: „nalézt božský podnět“ (trouver la motion divine)¹¹. Jde o to stisknout správné tlačítko, být na stejné vlnové délce s Bohem. V praxi to znamená uvolnit sevření kolem svého *ego*, oné autonomní bytosti, která chce rozhodovat a jednat sama. Ego je křeč. Proto nemůžeme ego vypnout námahou, nýbrž uvolněním. Znovu a znovu povolujeme sevření. Nikoli já, nýbrž ty. Méně a méně já, více a více ty, podle zlaté zásady, jednou provždy formulované největším z proroků: „On musí růst, já však se menšit“ (J 3,30).

Bůh sám chce být životem člověka, chce být zásadou jeho jednání. Páter de Caussade používá velmi názorného obrazu: „Smí-li duše přijmout Boha jako svůj vlastní život, Bůh již před jejíma očima nestojí jako cesta a pravda. Nevěsta hledá Ženicha noc co noc (Pis 3,1). Ženich stojí za ní, svírá ji ve svých rukou, vede ji vpřed. Nevěsta hledá Ženicha před sebou, on však jí uniká. Ženich již není předmětem představ, nýbrž je principem a zdrojem.“¹² Předtím byla objektem Boží vůle, kterou jsme měli před sebou a která osvětlovala cestu: „Světlem pro mé nohy je tvé slovo, osvěcuje moji stezku“ (Ž 119,105). Nadejde však doba, kdy Boží vůle se přemístí zepředu dozadu, důsledkem čehož je, že světlo zmizí. Již nevidím, kam jdu. Bůh stojí za mými zády a mně zbývá pouze jediné: dát se postrkovat vpřed. Zpočátku se cítím nejistý, mohou se udát drobné nehody, nikoli proto, že by se Bůh mýlil nebo mě vedl nesprávným směrem, nýbrž proto, že si netroufám plně se na Boha spoléhat a kladu mu odpor či mu naopak chci pomáhat. Bůh je jako pedagog v oboru uvolnění, který pracuje s pacientovou hlavou a otáčí jí různým směrem. Cítí-li pacient bolest, není to pedagogovou vinou, on hlavou neotáčí příliš daleko. Nikoli, zavínají to

pacientovy napjaté šíjové svaly. Pacient nedokáže a ani si netroufá zcela se poddat. Není divu, že nás Bůh nazývá „lidem tvrdošijným" (Dt 9,13).

Až když žijeme v naprosté závislosti na Bohu, uskuteční se to, zač se denně modlíme: „Přijď království tvé". Pokud nenecháme Boha činit v našem nitru vše, pak jeho království dosud nepřišlo. Bůh si nejen přeje sám rozhodovat, nýbrž chce i vykonávat to, co sám rozhodl, „jako by beze mne, a přesto skrze mne".¹³ Naše ego žije svými aktivitami a díky jim. Když odevzdáme své duševní síly Bohu a necháme ho jimi manipulovat, nemá naše ego již nic na práci. Zemře následkem nedostatku činnosti.

Ve svých radách novicům píše Mistr Eckehart: „Bůh se nikdy nevydal a nikdy se nevydá vůli, která je mu cizí. Bůh se vydává pouze své vlastní vůli. Avšak *jakmile* Bůh stane tváří v tvář své vůli, pak se poddá a vstoupí do této vůle se vším, co sám je."¹⁴

Jazykem tradiční teologie: život člověka zde na světě již není řízen ctnostmi, nýbrž dary Ducha svatého. Spolu s posvěcující milostí při křtu obdržíme ctnosti (a to především ctnosti teologické, to jest víru, naději a lásku) a dary Ducha svatého. A právě tyto dary Ducha svatého nám poskytují obzvláštní způsobilost a citlivost pro jeho vedení. Jsou jako antény, jejichž úkolem je zachycovat impulzy Ducha svatého. Rozdíl mezi ctnostmi a dary spočívá hlavně v tom, že ctnosti můžeme uplatňovat, kdy a jak chceme. K aktu víry můžeme dát podnět sami. Naopak Duch svatý aktivizuje dary. Co pochází z darů Ducha svatého, má tedy spíš božskou než lidskou podstatu. Zde je člověk zcela pasivní. Jediné, co nám přísluší udělat, je říci Bohu své ano. „Magis agimur quam agimus," říká Tomáš Akvinský, „spíš je s námi jednáno, než že jednáme my sami." Tyto dary Ducha jsou nutné k tomu, abychom mohli žít jako děti Boží, neboť podle sv. Pavla „jsou Boží děti ti, kdo se dají vést Božím Duchem" (Ř 8,14). Že se iniciativy ujímá Duch svatý, neznamená, že si můžeme počínat „božsky" jen občas, za určitých okolností. Duch svatý je *vždy* připraven nás vést. Otázka je, zda jsme *my* pokaždé hotovi *dát se vést*.

Názor Jana od Kříže

Jan od Kříže popisuje podrobně třetí etapu odevzdání, když se zabývá tématem noci paměti.¹⁵ Zdůrazňuje, jak je důležité nedat se svést vědomostmi své paměti. Cituje slova Ježíšova: „Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům" (Mt6,24).

Buď se vedeme sami a jednáme na vlastní pěst, nebo je naším pánem Bůh a my se dáme vést jím. Co Jan od Kříže říká o paměti, je pouze přízpůsobením všeobecné zásady: „Všechny pomocné prostředky duševních schopností, vnímatelné našimi smysly, je nutno opustit a umlčet, aby toto spojení s duší mohl provést *samotný Bůh*. Aby se to umožnilo, existuje pouze jediný prostředek, totiž odstranit z cesty všechny překážky a přičinit se, aby duševní síly *zastavily*

veškerou činnost ve svém přirozeném okruhu. Tím získáme prostor pro nadpřirozeno, jež se dostaví a naplní a osvítí duši. Neboť její vlastní schopnost nepostačuje, aby se pozvedla k tak vznešené důstojnosti. Naopak, duše by byla sama sobě na překážku, kdyby se nestáhla ze hry ".

Jan od Kříže hovoří o holohlavé paměti (*calva y rasa*). Rovněž Tauler (asi 1300-1361) se domnívá, že člověk má být jako lazebník, nikoli aby holil jiné, nýbrž sám sebe. Všechny vlasy, tj. všechny špatné žádosti, malé i velké, je nutno nemilosrdně oholit.¹⁸ Avšak Jan od Kříže zachází s břitvou ještě radikálněji: oholit je nutno nejen všechny špatné žádosti, nýbrž i veškeré běžné znalosti paměti. „Paměť se musí úplně zbavit všech těchto vědomostí a obrazů. Musí se snažit dokonce vymýtit každou představu o nich, tak, aby po sobě nezanechaly sebemenší dojem či stopu. Ano, paměť musí být tak holá a zbavená všeho porostu, jako by ani nikdy nevěděla, že něco takového existuje. Chce-li se duše spojit s Bohem i pomocí paměti, nemá jinou možnost než ze své paměti vyhladit všechny tyto obrazy. Neboť paměť se může spojit s Bohem jedině tak, když se zcela oprostí od všech obrazů, které Bohem nejsou".¹⁹

Místo abychom se usilovně snažili vzpomenout si na všechno, co máme udělat, obraťme raději svou paměť k Bohu jako otevřenou a prázdnou nádobu, aby ji on sám naplnil vším, co potřebujeme vědět pro plnění jeho vůle. „V tomto stavu (spojení) je všechna činnost paměti i ostatních duševních schopností božská. Jestliže jsou tedy duševní síly usměrněny k Bohu, pak jsou Božím majetkem a Bůh je jediným jejich Pánem. Proto je také On uvádí v činnost a božským způsobem jimi disponuje podle svého božského Ducha a své vůle. A to vše se uskutečňuje tak, že Boží konání a konání duševních sil se neděje odděleně, nýbrž že konání duše je i konáním Božím. Jsou to tedy počiny božské, neboť 'Kdo se oddá Pánu, je s ním jeden duch' (1 Kor 6,17). Z toho tedy vyplývá, že počiny duše ve stavu spojení vycházejí z Božího Ducha a jsou tudíž božské".²⁰

Toto není pouhá spekulace, nýbrž střízlivá skutečnost. Žijeme zde úplně jinak než „normálním způsobem" (který je ve skutečnosti způsobem nenormálním). Jan od Kříže dává konkrétní příklady. „Někdo požádá člověka, který je ve stavu spojení, aby ho doporučil Bohu. Tomu člověku však v paměti nezůstane o tom ani stopa, ani si nepamatuje, oč jej jeho bližní požádal. Je-li však oprávněně žadatele Bohu doporučit a Bůh je ochoten tuto prosbu vyslyšet, dá Bůh popud vůli tohoto člověka a vnukne mu přání učinit, oč byl požádán. Pakliže však Bůh o této prosbě slyšet nechce, může se dotyčná osoba namáhat do krajnosti, avšak bezvýsledně, ba ani nebude cítit chuť žadateli vyhovět. Někdy však může Bůh naopak vnuknout mu touhu modlit se za jiné lidi, které vůbec nezná a o kterých možná ani jakživ neslyšel. Příčinou toho je, jak jsem již řekl, že Bůh sám dává těmto duším podněty, aby konaly činy, které jsou v souladu s jeho vůlí a s jeho plány, a tak je duším nemožné počínat si jinak. To je příčinou, proč tyto duše mají vždy úspěch ve svých modlitbách a veškerém svém snažení".²¹

Tím se vysvětluje text evangelia, který se nám mohl zdát záhadný: „Začkoli budete prosit ve jménu mém, učiním to“ (J 14,13). Prosit jménem Ježíšovým je být inspirován jeho Duchem. Jestliže Duch sám inspiruje k modlitbě, není překvapující, že modlitba byla vyslyšena. „Hospodin mi slíbil“, píše Terezie z Avily ve své autobiografii, „že vše, za co se modlím, mi splní, neboť teď již ví, že bych ho neprosila o nic, co by mu nesloužilo ke cti“.²²

Bůh však nevede člověka pouze v „nadopřirozené“ sféře, nikoli jen v oblasti modlitby. Boží vedení zasahuje také do každodenního života s veškerou jeho činností. „Jiný příklad“, pokračuje Jan od Kříže: „Představme si člověka, který má v určité době vykonat nutnou práci. Sám se však na nic takového nemůže upamatovat. Aniž by věděl jak, jeho paměť pojednou přijme zmíněný impuls a on si rázem uvědomí, jak a kdy má svůj úkol zdárně provést“.²³

Nesmíme ovšem zapomínat, že tyto příklady se týkají lidí, kteří již jsou ve „stavu spojení“. Jan od Kříže připouští, že i mezi takovými „jen zřídka najdeme člověka, který *vždy a všude* jedná pod Božím vlivem a který žije s Bohem v tak neporušitelném svazku, že jeho duševní síly bez ohledu na vnější dojmy pracují vždy pod Božím působením. Avšak skutečně existují duše, které ve svém konání jsou většinou (muy ordinariamente) puzeny Bohem.“²⁴

Nemusíme však čekat, až dosáhneme stavu spojení. Již dlouho předtím se můžeme začít *učit* žít pod vedením Ducha svatého. „Duše sama nesmí zmeškat k tomu žádnou příležitost, a může se tak dít zcela přirozeným způsobem, hlavně díky pomoci, kterou duši dává Bůh.“²⁵ Jak si má duše počínat? „Svým naprostým obnažením a odpoutáním od všech vnímatelných forem.“²⁶ Jinými slovy řečeno: tím, že budeme používat schopností své paměti čím dál méně aktivně a svévolně a místo toho přenecháme Bohu, aby ji aktivoval sám.

Přirozeně je toto možné a má smysl pouze pro toho, kdo má k Bohu živý vztah. Pokud se Bůh nestal v našem životě skutečností, je zbytečné od něj očekávat konkrétní vedení. Neskutečný Bůh nemůže dávat skutečné impulsy. Jan od Kříže říká výslovně, že se neobrací k začátečníkům, nýbrž k těm, kteří již dospěli ke „kontemplaci“.²⁷ Takových lidí je víc, než bychom si mysleli, lidí, kteří se sami poznají a ulehčené si oddychnou, když čtou Janův popis třetího znamení: „Duše je šťastna z toho, že se octla o samotě a obrací se s láskyplnou pozorností k Bohu, aniž myslí na cokoli určitého, je ve stavu vnitřního klidu, v tichu a spočinutí, a svým duševním schopnostem neposkytuje sebemenší příležitosti k projevu, ať už jde o paměť, rozum či vůli.“²⁸ Jsou to lidé, jejichž domy již spočívají v náležitém klidu, tj. ti, kdo „potlačili a uspali své sklony“.²⁹ Již nejsou rezervováni protichůdnými náklonnostmi, nýbrž začali sbírat své síly a zaměřovat je k Bohu.

Je rovněž samozřejmé, že nelze přirozený způsob života opustit ze dne na den. Je to dlouhý proces. Pokud odevzdání není naprosté, nemůžeme rovněž očekávat, že Bůh převezme všechnu odpovědnost. V charizmatickém hnutí

klademe někdy odpovědnost na Boha poněkud brzy. Otevřenost vůči Duchu svatému se potom v praxi snadno může zaměnit za otevřenost našemu podvědomí a jeho impulzům. Velkou zásluhou charizmatického hnutí však je to, že bere Ducha svatého vážně a připomíná církvi, že Duch nám nebyl dán pro naše potěšení, nýbrž k tomu, aby nás vedl a žil v nás.

Jan od Kříže vposledku poukazuje na to, že odevzdání nám nikdy nesmí sloužit jako záminka, abychom se vyhnuli konání svých povinností. Jestliže nám Bůh nepřipomene, co potřebujeme vědět, jestliže nás vinou našeho nedostatečného odevzdání ještě zcela nepoužívá jako svého nástroje ve světě, pak musíme my sami využívat svůj rozum a svou paměť.³⁰ Avšak ten, kdo se poctivě snaží dát své duševní síly k dispozici Bohu, zjistí, že to v praxi funguje lépe, než si možná myslel. Jakmile se odevzdáme Bohu naprosto, jde práce sama od sebe. A kdo toto jednou zakusil, už svým bývalým způsobem života nechce nikdy žít.

Odevzdání a vlastní aktivita

Hovoříme-li o odevzdání, nezřídka slyšíme námitku: „Copak nemáme něco dělat sami? Může být správné jen sedět a čekat na Boha? Nedal nám snad Bůh rozum a vůli, abychom jich používali? Nevede nás toto 'absolutní odevzdání' k lenivosti a netečnosti?" Nějsnáz odpovíme na tuto námitku, když odkážeme na Ježíšova slova: „...sám od sebe nečiním nic, ale mluvím tak, jak mě naučil Otec" (J 8,28). Zdá se nám snad, že tento postoj je výrazem Ježíšovy liknavosti, že Ježíš je pohodlný a přenechává všechnu práci svému Otci? Není právě Ježíšovo úplné odevzdání tajemstvím horlivosti pro Otcovu slávu, která ho stravuje? (J 2,17). Není to ve skutečnosti Otec, kdo nutká Ježíše, aby putoval od města k městu a kázal o lásce? Nečinit něco sám od sebe *neznamená*, že neděláme vůbec nic. Naopak; pouze to neděláme sami. „Ten, který mě poslal, je se mnou; nenechal mě samotného, neboť stále dělám, co se líbí jemu" (J 8,29). Otec a Ježíš jsou vždy pospolu ve své dvojedinosti, či lépe řečeno trojjedinosti: Otec jako princip, Ježíš jako Otcův nástroj a Duch jako Otcova hnací síla. Všichni tři jsou plně zúčastněni: Otec dává iniciativu, Duch pohání a vede Ježíše podle Otcových pokynů a Ježíš se ochotně podřizuje vedení Ducha a uvádí tak Otcovu vůli ve skutek.

Tak by mělo trinitární pečeť nést všechno lidské konání. Člověk ovšem nesmí být vykonavatelem sám, nikoli jako bytost samostatná, nýbrž jako začleněná do Syna, a proto stejně jako on a spolu s ním jako Otcův nástroj, aktivovaný Duchem svatým. Aktivita, která nese tuto pečeť trojjedinosti, je nepochybně mnohem plodnější a „efektivnější" než aktivita svévolná. Proto je naivní se domnívat, že odevzdání vede k apatii. Pravý opak je pravdou. Odevzdání zmnohonásobuje možnosti člověka.

Aktivita sama tedy není v rozporu s odevzdáním, neboť Bůh nás sám vybízí k

aktivitě. Co je neslučitelné s odevzdáním, je aktivita svévolná, svéhlavá. „Přirozená aktivita," píše de Caussade, „je nepřitelem odevzdání... Tato aktivita zabraňuje a stojí v cestě všem účinkům Boží milosti či dokonce je ničící a nahrazuje v duši impulsy Ducha svatého popudy vlastního ducha. Není pochyb o tom, že náruživost, s kterou se vrháme do konání dobrých skutků, má svůj původ v skryté svrchovanosti a v neuváženém přeceňování sama sebe, a to všechno v nás vzbuzuje domnění, že děláme či jsme schopni dělat velmi mnoho."³¹ Přirozená aktivita nebere vážně Ježíšova slova: „...beze mne nemůžete činit nic" (J 15,5). Sv. Pavel byl naopak přesvědčen, že se musí vzdát veškeré své síly, aby umožnil působit ve svém nitru síle Boží. Řekne-li Pán: „Stačí, když máš mou milost", reaguje sv. Pavel slovy: „vždyť v slabosti se projeví má síla. A tak se budu raději chlubit slabostmi, aby na mně spočinula moc Kristova... Vždyť právě když jsem sláb, jsem silný" (2 Koř 12,9-10).

Aktivní či pasivní?

Když nás Bůh nutí k aktivitě a my se necháme nutit, vzniká aktivita zpečetěná Bohem. Je to aktivita či pasivita? Vlastně to je pasivní aktivita. Páter de Caussade hovoří o „svobodné a aktivní spolupráci s Bohem", ta je však zároveň „inspirovaná a mystická".³² Vezměme si příklad. Potřebuješ napsat důležitý dopis, chceš ho napsat v duchu naprostého odevzdání, jakožto nástroj Boží. Může se stát, že tě myšlenky napadnou bez velkého hloubání, jsi „inspirován". Může se však také stát, že Bůh zaktivuje tvůj rozum a přiměje tě, abys myslel sám. Odevzdání pak spočívá v tom, že sice myslíš sám, avšak nikoli svévolně, nýbrž z vůle Boží. Takové myšlení nese pečeť klidu a uvolnění. Nevraštíš čelo a nezatínáš zuby. Uprostřed svého aktivního myšlení jsi pasivní. „Milostivá vůle Boží námi disponuje dvěma různými způsoby", píše de Caussade. „Bud' nás pobízí k tomu, abychom konali to či ono, nebo to v našem nitru působí přímo".³³ Z hlediska člověka však platí vždy jedno a totéž: úplné odevzdání.

Je možné odevzdat se příliš mnoho, je možné odevzdání přehánět? Odevzdání je zásadní prvek lásky, a když jde o lásku, nikdy nelze přehánět. Naopak, v lásce jsme vždy dlužníky. „Nikomu nebud'te nic dlužni, než abyste se navzájem milovali" (Ř 13,8). Vede-li odevzdám k ochablosti, není to proto, že odevzdání bylo příliš radikální, nýbrž proto, že jsme se oddali svému egoismu místo Bohu. Odevzdat se Bohu, který je láskou, která se vydává, a bytostnou angažovaností, nemůže vést nikam jinam než k ještě větší horlivosti a opětovné angažované lásce. Čteme o tom u proroka Eliáše v obou jeho výrocích: „Jakože živ je Hospodin, před jehož tváří stojím" (Vulgáta, 1 Kr 17,1) a „Velice jsem horlil pro Hospodina, Boha zástupů" (1 Kr 19,10.14). Druhý výrok je důsledkem prvního: Eliášovi se dostává něco z Božího horlení, protože stojí před tváří Hospodinovou.

De Caussade se nikdy neobává jít v odevzdání hodně daleko, a jeho mistrovství

v tomto směru nelze popřít. Troufá si dokonce tvrdit, že nemůžeme jednat v naprostém odevzdání, jestliže nepřestaneme jednat z ctnosti.³⁴ A pokračuje: „Nevěsta chce raději bloudit, odevzdávajíc se Ženichovi a jeho vedení, jež řídí její kroky bez jakéhokoli pevného plánu, než vědět, kam kráčí, a být nucena sledovat vytyčené cesty ctnosti. Nuže, moje duše, přiblížme se Bohu skrze odevzdání, a jelikož ctnost je plodem práce a úsilí, přiznejme si vlastní neschopnost a upevněme svou důvěru k Bohu.“³⁵ To nám možná připadá riskantní, ale není to přece nic víc než Augustinův často citovaný výrok „Ama et fac quod vis“ (Miluj a dělej, co chceš).

Toto naprosté odevzdání předpokládá stejně totální askezi. Askezi, která je náročnější a zároveň méně namáhavá než cvičení v pokání, o nichž můžeme číst v tradiční duchovní literatuře. Náročnější proto, že se ustavičně musíme vzdávat všech vlastních plánů a přání. Každou vteřinu musíme obětovat všechno. Přesto je to však méně namáhavé, protože oběť je krokem do Božího odpočnutí (Žd 4,3). Je nekonečně osvobozující *nemuset* stát na vlastních nohou, *smět* být dítětem Božím a hrát si před Boží tváří. Ano, život se stále víc stává hrou. „Vykonávají své drobné povinnosti jako dítě, které se v matčině náručí oddává svým bezstarostným hrám, jako by na celém světě neexistovalo nic jiného než matka a hra.“³⁶ De Caussade vysvětluje dále, jak to Bůh ve své dobrotě zařídil tak, aby to, co je nejdůležitější v přirozené rovině, bylo jednoduché a snadné. Nic není tak nutné jako dýchat, spát a jíst, přitom však nic není snazší. Stejně tak tomu musí být v nadpřirozené rovině. Naším nejdůležitějším úkolem na této rovině je milovat. Proto milovat je nutně snadné.³⁷ Každý, kdo se o to pokusí a kdo překročí práh, shledá k svému úžasu, že milovat je mnohem snazší než nemilovat.

Mír srdce

Toto naprosté odevzdání celého svého já a všech svých duševních sil Bohu předpokládá, že máme v srdci mír. Dát se pohánět Božím Duchem ve všem svém konání je možné

pouze tehdy, jsme-li s Bohem na stejné vlnové délce, tj. máme-li v sobě mír, neboť náš Bůh je Bohem pokoje (1 Koř 14,33). Ovládá-li naši duši neklid, Boha neslyšíme a naše srdce nemůže vnímat Boží impulsy, je-li roztěkané. „Hlavní zásadou vnitřního života“, píše de Caussade, „je pokoj v srdci. Ten je nutno chránit s tak velkou péčí, že jakmile je ohrožen, musíme odsunout všechny ostatní starosti a tento svatý pokoj obnovit. Se stejnou samozřejmostí, jako když při požáru všechno odhodíme a především hasíme oheň... Dábel vynakládá veškerou svou lstivost, aby nám tento pokoj uloupil. Používá tisíce svůdných záminek: předstírá, že musíme zpytovat své svědomí či litovat svých hříchů, jindy nám namlouvá, že neustále Boží milost zneužíváme, že vinou svého hříchu nečiníme pokroky, že se Bůh od nás odvrátí, a má stovky jiných nápadů, jimž

pouze málo lidí dokáže čelit. Když nám mistři duchovního života chtějí pomoci, abychom dokázali rozlišit Boží impulsy od podnětů ďábových, poukazují proto na důležitou zásadu, že Boží impulsy jsou vždy mírné a pokojné a dávají nám růst v důvěře a pokoře, zatímco podněty ďáblové jsou prudké, plné zmatku a hluku a vedou k sklíčenosti a nedůvěře, dokonce k opovázlivosti a svéhlavosti. Musíme tedy vytrvale odmítat všechno, co nemá znamení míru, pokory, shovívavosti, důvěry. Což jsou všechno vlastnosti, jež nesou pečeť Boží."³⁸

Jde-li o to uchovat si svůj vnitřní mír a posilovat ho, je nám velkou pomocí, snažíme-li se pracovat s klidem a uvolněně a ovládáme-li se. Stres je často znamením příliš dotěrné přítomnosti vlastního já. Bůh nikdy nevyvolává stres. Každý člověk má svůj vlastní rytmus a je důležité tento rytmus respektovat. Kdo se bez naprosté nutnosti dopouští na svém rytmu násilí, vzdaluje se od Boha. Jsme-li sami se sebou v disharmonii, nemůžeme mít harmonický vztah ani k Bohu. Klid, pokoj a uvolnění nemají souvislost pouze s naším tělesným či duševním zdravím. Vytvářejí i větší otevřenost vůči Bohu. Zároveň do nás též vtělují Boží mír, ten mír, o němž píše sv. Pavel, že musí „vládnout“ v našich srdcích (Ko 3,15).

Modlitba odevzdání

Naprosté odevzdání by mělo být naším základním postojem. S tímto postojem se máme modlit, pracovat, hovořit a odpočívat. Od naprostého odevzdání si nesmíme vzít prázdniny. Odevzdání samo o sobě jsou vlastně neustálé prázdniny! Přesto je modlitba výsadní příležitostí, jak si tento základní postoj nacvičovat. Práce nás snadno příliš zahltí, nepozorovaně se vplíží svévolné já a všechno pokazí. Trvá dlouho, než se naučíme uchovat si při práci postoj zbavený našeho já. Pracujeme přece svým tělem, a to má své zlozvyky. Neklid našich nervů se přenáší i na naše srdce a ovlivňuje je. Naopak při modlitbě se tělo zklidní. Tělo nám dokonce může pomoci naše odevzdání prohloubit.

Existuje modlitba, kterou můžeme nazvat modlitbou odevzdání. V ní se nemodlím já sám, nýbrž nechávám Boha, aby se ve mně modlil On. Jediné, co mi přísluší dělat, je zdržovat se v Božím světě. Jan od Kříže nazývá takovouto modlitbu „kontemplací“, a definuje ji přesně jako Boží modlitbu v nás: „Kontemplace není nic jiného než *mystické vylévání Boha do duše*, tiché a láskyplné vnikání samého Boha, který, *pakliže mu v tom nebráníme*, zapaluje duši duchem lásky.“³⁹ Jaké klademe tomuto božskému vlévání překážky? Tím, že myslíme a mluvíme, že se sami chápeme iniciativy, že nadmíru projevujeme svou dobrou vůli. Jedné řádové sestře, která si stěžuje, že je méně soustředěná při modlitbě než při práci, říká de Caussade: „To je proto, že při modlitbě příliš mnoho toužíš a jsi přespříliš horlivá. Buď tedy v modlitbě stejná, jaká jsi ve své samotě (během dne). Nežádám od tebe ani víc píce, ani větší horlivost. Buď jakoby ponořená a téměř ve snách, pusť z hlavy všechny myšlenky na stvořené

věci. Tehd'ý budeš v Bohu, aniž bys ho chápala či cítila, ba aniž by sis toho vůbec byla vědoma."⁴⁰

Starejme se zde jen o to, abychom stáli v přívalu Božího světla tak, aby k nám Bůh mohl dospět. Jak si počínat, tomu se můžeme naučit od Jana od Kříže. Ten je v dějinách církve v tomto oboru jedním z předních odborníků. „Správné počínání v této noci smyslů (mohli bychom napsat: v tomto úplném odevzdání) spočívá v tom, že se již nadále nezabýváme myšlením a meditováním, neboť jak bylo řečeno dříve, čas obojího již minul. Duše musí především spočívát v míru a klidu, třebaže by se jí někdy mohlo zdát, že vůbec nic nevykonává, že plýtvá časem nebo že vinou své vlačnosti nemá chuť se čímkoli zabývat. Mnoho znamená již to, že duše je i nadále trpělivá a setrvává v kontemplativní modlitbě, aniž cokoli činí. Jediné, co duše opravdu musí, je uchovávat si svobodu a nezávislost na všemožných představách a myšlenkách a spočívát v klidu a pokoji bez sebemenší starosti o to, o čem má přemýšlet či meditovat. Úplně stačí klidně a tiše zaměřovat svou pozornost a lásku k Bohu, avšak bez jakéhokoli znepokojení, jakékoli činnosti ani větší touhy zakoušet Boha či vnímat jeho přítomnost. Neboť všechno takovéto snažení duši zneklidňuje a vytrhuje ji z líbezného míru, odpočinku a klidu kontempace, jíž se tu oddává."⁴¹

Bylo řečeno již výše, že život se stává jakoby hrou. I modlitba se stane hrou. Máme přistupovat k modlitbě, píše Jan, „jako by šlo jen o to mít blahý pocit a žít v rozsáhlé svobodě ducha“.⁴²

Pravdou ovšem je, že *ne vždy* můžeme zakoušet tyto blahé pocity a uvědomovat si onu svobodu. Modlitba odevzdání může být suchá a nudná. Ovšem ve skutečnosti nudná je pouze sebeláska, a dohřejí tak! Sebeláska musí být nudná, musí být zoufalá, až na to nakonec zajde. „Jenže co mám dělat?“ píše ve své beznaději jedna řádová sestra páteru de Caussadovi: „Nic, vůbec nic, dcero, jen toto: přijímat Boží dar. Nedělej nic, co by mohlo Boží dílo zničit. Ani neprováděj vědomé úkony odevzdání, leda když cítíš, že tě Bůh k tomu vybízí. Pouze setrvávej na místě jako pařez či zvíře, ve stavu, v jakém tě Bůh na to místo postavil. Později užíš zázraky, jež Bůh v této temné noci způsobil.“⁴³

Svědectví: Povolit sevření

Vše, co bylo o odevzdání řečeno, lze shrnout ve svědectví, jehož autorem je jeden kněz:

„Po celá léta, která mi připadala jako staletí, jsem míval sen. Už jako malý chlapec:

Seděl jsem úplně sám na zemi.

Zcela sám.

Viděl jsem sám sebe, jak sedím

na té velké kouli.

*A pak to začalo. Znovu a znovu se vracející
hrůzyplný strach.*

Koule se začala točit. Šíleným tempem.

Stromy se lámaly. Hory se řítily.

Moře se vyvrhovalo z hlubin. Vítr

mi řval do uší: Povol sevření! Povol! Povol!

*Nepovolil jsem. Přimkl jsem se pevně k zemi
ústý, rukama a nohama.*

*Neboť jsem měl strach. Co se mnou bude
v tomto prostoru, v této prázdné noci?*

Nikdy, nikdy...

Až jsem se probudil. Mokrý potem a strachem.

Ted' je mi devětatřicet. Povolil jsem sevření. Asi před šesti lety. Nikoli ve snu, nýbrž ve dne. Uprostřed skutečnosti. A měl jsem pocit: ted' je se mnou konec, ted' může nastat cokoli. Zármutek či radost, cokoli! Uvolnil jsem sevření! Odevzdal jsem se Boží vůli v něčem, co se rýsovalo stále zřetelněji, v něčem, kde šlo o život a smrt. Byl jsem vtažen do prázdnoty, ztratil jsem jakýkoli pevný bod, pevnou půdu pod nohama. Něco takového může člověka dovést k šílenství, k tomu, že si vezme život. Všechno je ti úplně cizí. Tehdy skutečně pocítíš, že jsi povolil sevření. Jsi ztracen. Musíš se zachránit, znovu se narodit z krve a tmy.

A když to dospělo tak daleko, všechno je najednou nové, dokonce i květina, motýl. Nebo vítr, který vlní rákosím.

Především však On.

Zde věru platí: všechno nebo nic. Pro člověka to znamená: nebe či peklo. Stane se člověkem nebo nelidskou bytostí. Obzvláště poté, co se Syn stal člověkem, stojíš před milostiplnou volbou. Jednou! Později shledáš, že život ukazoval tímto směrem, tak jako stará smlouva ukazuje k smlouvě nové. Jako noc ke dni. Jako od ztráty života k jeho získání.

Toto píšu pro ty, kdo to již vědí, aby se mohli se mnou radovat v Pánu. A pro ty, kdo stojí před poznáním, aby je nenapadlo se vrátit, neboť Hospodin je pastýřem i v noci. Vede tě roklí šeré smrti, a tam, kam tvé srdce vlastně touží, můžeš dospět pouze roklí šeré smrti.

Nad zemí bouří orkán lásky, jeho strhující, vábné volání: Povolte sevření, odevzdejte se, ve jménu Božím, odevzdejte se konečně všichni!"

POZNÁMKY

Předmluva

1. *Autobiografické spisy*, švédské vydání, Karmeliterna, Tágarp-Glumslov, 1971, s. 156.
2. Tamtéž, s. 164.
3. Tamtéž, s. 196.

Kapitola I

1. *Enchiridion defide, spe et caritale*, č. 24.
2. *Die Erzählungen der C/uisidim*, Manesse Verlag, Ziirich, 1949, s. 387.
3. *De civitate Dei*, 22, 2, 1.
4. *Enchiridion*, č. 26.
5. *Opus impetf. contra Julianum*, Lib. 5, č. 60.
6. *Enarrationes in Ps 118*, v. 12.
7. *Lettres Spirituelles II*, Desclée de Brouwer, Paris, 1964, s. 128.
8. Silouanne, *Ecriiŝspirituels* (Spiritualitě orientale, 5), Abbaye deBellefontaine, 1976, s. 47-48.
9. Jean-Pierre de Caussade SJ, *Overlátelsen át Guds forsyn* (Odevzdání Boží Prozřetelnosti), Bo Caverfors, s. 60.
10. Srv. *de Caussade*, cit. dílo, s. 150.
11. *Levande Kárlekslúga och Minäre skrifter* (Živý plamen lásky a Drobné spisy), Karmeliterna, Tágarp-Glumslov, 1984, s.217.
12. Citováno v *La Vie Spirituelle*, č. 652, s. 705.
13. *de Caussade*, cit. dílo, s. 131.
14. *Lettres Spirituelles II*, str. 58.
15. Tamtéž, str. 40.
16. *Autobiografické spisy*, s. 185.
17. Tamtéž, s. 191.
18. Francis Trochu, *Le Curéd'Ars*, Vitte, Lvon-Paris, 1929, s. 508.
19. Modlitba *Anima Christi*. Srov. *Oremus*, Švédská katolická modlitební kniha, Stockholm. 1981. č. 369.
20. *Výstup na Horu Karmel*, III, 4, švédské vyd., Karmeliterna, Tágarp-Glumslov, 1978, s. 216.
21. *Duchovní píseň*, strofa 5.
22. *Autobiografické spisy*, s. 17.
23. Tamtéž, s. 19.

Kapitola 2

1. *Das Buch vom Gehorsam*, Johannes Verlag, Einsiedeln, 1966, s. 101-120.
2. *de Caussade*, cit. *dtto*, s. 136-137.

3. Camille C. hovoří o „*faculté d'ouverture a Dieu*". Viz Henri Caffarel, *Camille C. ou Vemprise de Dieu*, Ed. du Feu Nouveau, Paris, 1982, s. 220.
4. *Sondagstankar*, „*Válel*", in *Svenska Dagbladet* 16. ledna 1983.
5. Barbara Albrecht, *Eine Theologie dës Katholischen. Einführung in das V/erk Adrienne voñ Speyrs*, Band I, Johannes Verlag, Einsiedeln, 1972, s. 178.
6. Tamtéž, s. 180.
7. Terezie vypráví, jak jednoho dne přišla její sestra Leonie s košíkem plným šatiček na panenky. Nabídla Celině a Terezii, aby si z toho bohatství něco vybraly. Celina si vzala svazeček hedvábných stužek. Terezie však napřáhla ruku se slovy: „*Já si vybírám všechno*" a beze všeho si vzala celý košík. -Dodává, že tento detail z jejího dětství byl v kostce celý její život. Viz *Autobiografické spisy*, s. 30.
8. Viz pozn. 4.
9. de Caussade, *cit. dílo*, s. 101-102.
10. *Ord av Ijus och karlek* (Slova světla a lásky) č. 120, viz dílo pod pozn. 11 v kapitole I, s. 205.
11. Auguste Valensin, *Francois*, Aubier-Montaigne, Paris, 1964, s. 282.
12. de Caussade, *cit. dtto*, s. 92.
13. Dóm John *Chapmzn, Spirituál Letters*, Sheed and Ward, London, 1969, s. 38.
14. Viz Sr Suzanne-Dominique, *Uabandon, itinéraire spirituel d'après Tauler*, in *La Vie Spirituelle*, č. 652, s. 699.
15. *Cit. dílo* pod pozn. 11 v kapitole I, III, 46, s. 102.
16. de Caussade, *cit. dílo*, s. 105-106.
17. Shrnuji zde několik stran (80-85) z díla M.-D. Molinié O.P., *Prisonniers de Vlnfini*, Paris, Cerf, 1977.

Kapitola 3

1. de Caussade, *cit. dílo*, s. 68.
2. Tamtéž.
3. Tamtéž, s. 68-69.
4. *Temná noc duše*, strofa 1.
5. *Duchovní zpív*, strofa 20, 5, Karmeliterna, Tágarp- Glumslov, 1977, s. 126.
6. Tamtéž 3, s. 125.
7. *Spirituál Letters*, s. 62.
8. *Pourquoije t'aime, o Marie*, strofa 22.
9. *Journal Spirituel de Lucie Christine*, publié par Aug. Poulain, Beauchesne, Paris, 1920, s. 52.
10. *Hrad v nitru*, švédské vyd. VII, 2, I, Karmeliterna, Tágarp-Glumslov, 1974, s. 165.
Il.t'abandonala Providence Divine, DescléedeBrouwer, Paris, 1966, str. 112.
12. de Caussade, *cit. dílo*, s. 130-131.
13. Jean de Saint-Samson (1571-1636).

14. č. 21, viz *La Vie Spirituelle* č. 652, s. 773.
15. *Výstup na Horu Karinel*, kapitola 1-15, s. 206-235, švédské vyd., viz pozn. 20 v kapitole I.
16. Tamtéž 2, 4, s. 208.
17. Tamtéž 2, 2, s. 207.
18. Viz *La Vie Spirituelle*. č. 652. s. 773.
19. *Výstup na Horu Karmel*, III, 2, 4, s. 208.
20. Tamtéž 8, s. 210.
21. Tamtéž 10, s. 210-211.
22. *Vlastní životopis*, 39, 1, švédské vyd., Karmeliterna, Tágarp-Glumslov, 1980, s. 300.
23. *Výstup na Horu Karmel*, III, 2, 11, s. 211.
24. Tamtéž 16, s. 213.
25. Tamtéž 13, s. 212.
26. Tamtéž.
27. Tamtéž 2, 1-2. s. 207.
28. Tamtéž II, 13,4, s. 117.
29. Tamtéž I, 15,2,8.74.
30. Tamtéž III, 15, 1, s. 234.
31. *Lettres Spirituelles* II, s. 131.
32. de Caussade, *cit. dílo*, s. 96.
33. Tamtéž, s. 92.
34. Tamtéž, s. 128.
35. Tamtéž, s. 129.
36. Tamtéž, s. 130.
37. Tamtéž, s. 19.
38. *Lettres Spirituelles U*, s. 12-13.
39. *Temná noc duše*, I, 10, 6, švédské vyd., Karmeliterna, Tágarp-Glumslov 1972,s.55-56.
40. *Lettres Spirituelles* II, s. 138.
41. *Temná noc duše* I, 10, 4, s. 54-55.
42. Tamtéž 5, s. 55.
43. *Lettres Spirituelles* II, s. 34.
44. Flor Hofmans (1925-1964), vlámský kněz, profesor teologie v Santiagu de Chile.